

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**VÝVOJ ROMSKÉ POPULACE SE
ZAMĚŘENÍM NA TEENAGERI**

**DEVELOPMENT OF THE ROMA POPULATION,
FOCUSING ON TEENAGERS**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce:

PhDr. Hana Dvořáčková

Autor:

Nikola Lovašová

Praha 2015

Děkuji paní PhDr. Haně Dvořáčkové za odborné vedení, rady a připomínky, které mi poskytla při vypracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem Vývoj romské populace se zaměřením na teenagery vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

ANOTACE

Cílem této bakalářské práce je poukázat na vývojové změny, kterými prochází teenageři romské populace pod vlivem majoritní společnosti a které identické znaky u nich neustále přetrvávají. V úvodní části se práce zabývá původem Romů. Jde o historické poznatky, které dodnes ovlivňují postavení Romů a postoje většinové populace. Práce se dále teoreticky i prakticky zaměřuje na interakci majoritní společnosti a romské minority, která vychází ze sociokulturních odlišností obou skupin. Tato práce prostřednictvím kvalitativního výzkumného šetření podává objektivní pohled Romů i majority na společné soužití ve společnosti.

ANNOTATION

The aim of this thesis is to illustrate the developmental changes of Gypsy teenagers. It describes the influences caused by the majority society and typical traits of Gypsies. The first part targets the origin of Gypsies. The historical background affecting the social status of Gypsies is defined as well as the attitudes of the majority society to the Gypsy community. In both theoretical and practical terms, the paper targets the interaction of the majority society and the Gypsy minority considering their sociocultural differences. Based on the qualitative research the thesis introduces the objective outcomes reflecting the coexistence of Gypsies and the majority society.

Klíčová slova: Romové, romské etnikum, romská minorita, majoritní společnost, majorita

Key words: Gypsies, Gypsy ethnicity, Gypsy minority, majority society, majority

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1. Původ Romů	9
1.2 Jazyk a slovesnost	10
1.3 Pojmenování Romů.....	11
2. Sociokulturní odlišnosti	13
2.1 psychické vlastnosti	13
2.2 Styl komunikace.....	13
2.3 Hodnoty a normy	14
2.4 Způsob užívání bytu.....	15
2.5 Styl života.....	15
2.6 Vztah k vlastní identitě.....	16
3. Tradiční romská rodina	18
3.1 Postavení muže, ženy a dítěte v romské rodině	19
3.2 Výchova v romské rodině	21
3.3 Romové a vztah ke vzdělání	21
3.3.1 Přístup rodičů	21
3.3.2 Přístup dětí	22
3.3.3 Inteligence a preference vzdělání.....	23
3.3.4 Funkce asistenta pedagoga ve vzdělávání Romů	23
4. Vztahy mezi Romy a majoritní populací	25
4.1 Postoj majority	25
4.2 Postoj Romů.....	25

II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	27
5. Složky výzkumu.....	27
5.1 Cíl výzkumu.....	27
5.2 Výzkumný soubor.....	27
5.3 Použité metody.....	28
5.4 Průběh rozhovorů.....	29
5.5 Výzkumné otázky.....	31
5.6 Seznam dílčích otázek.....	32
6. VÝZKUM.....	33
6.1 Metoda vyhodnocování výzkumu.....	33
6.2 Interpretace dat.....	33
6.3 Romští respondenti.....	34
6.4 Majoritní respondenti.....	39
6.5 Doplnkové rozhovory.....	42
7. DISKUSE.....	45
Závěr.....	46
Seznam použité literatury.....	49
Seznam obrázků.....	52
Příloha.....	53
RESEMÉ.....	56

ÚVOD

Romové žijí v různých koutech světa spoustu let. Majoritní společnost si musí uvědomit, že mezi nimi budou ještě dlouhou dobu. Proto je třeba naučit se spolu vycházet. Předpokladem bezkonfliktního soužití je znalost charakteristických znaků, kterými se sociokulturně liší. Znalost se očekává u lidí, kteří se podílejí na integraci, jsou spolu v přímém kontaktu a působí jako činitelé ovlivňující život a osobnost. Pokud znají sociokulturní rozdíly, mají možnost efektivně spolupracovat. Zásadní rozdíly popisuje tato práce. Odlišnost je hluboce zakořeněná v původu, jazyku, stylu života a způsobu komunikace. Pro představu tyto faktory ovlivňující pohled většinové společnosti byly uvedeny.

Dále se práce zabývá tradiční romskou rodinnou. Je hlavním činitelem ve vytváření hodnot, norem a postojů. Majoritní společnost vnímá rodinu jinak. Hodnoty a priority jsou také jiné. Zejména ve vztahu k výchově a vzdělání, o kterých práce také pojednává. Romská rodina má specifickou hierarchii. Ta určuje pozici členů v rodině. Postavení muže a ženy je odlišné. Jaké role v rodině mají a k jakým změnám vlivem doby došlo, práce také zmiňuje.

Interakce mezi Romy a většinovou společností nemá dobrou úroveň. Mají mezi sebou četné konflikty. Vytvářejí si předsudky, ovlivňující pohledy obou stran. Výzkumy prováděné Šimkovou a kol., podle Navrátila a kol. (2003) o Romech na různá témata vypovídají o negativním postoji většinové populace vůči nim. Češi v národní neshovinnosti na prvním místě uvádějí Muslimy a hned po nich Romy. Další poznatky o vzájemném soužití mezi majoritou a Romy uvádí jedna z kapitol teoretické části.

Obě skupiny mají své postoje a vzájemně od sebe něco očekávají. Mnohdy jsou ale postoje tvarovány médii. O jejich roli a moci pojednává práce v několika kapitolách. Pomocí sdělovacích prostředků lidé z nejvyšší sociální vrstvy určují směr naší pozornosti. Musíme si proto dávat pozor na své předsudky. Ovlivňují naši sociální percepci. Jaké předsudky se v obou skupinách vyskytují, rozvádí kapitola vzájemných vztahů mezi majoritou a Romy.

Tato práce má ambicí představit pohled Romů a majority. Cílem je poukázat na vývojové změny mladé generace Romů. Zejména ve vztahu ke vzdělávání a romské identitě. Praktická část má za úkol potvrdit, či vyvrátit poznatky z teorie. Výsledky zjišťuji kvalitativní metodou, pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které realizuji s Romy, příslušníky majority a policisty.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. PŮVOD ROMŮ

Původ Romů, jak uvádí Horváthová (2002), prokázaly jazykové studie. Došly k závěru, že mají svůj původ v Indii. Podle Cohna (2009) co je nám o romském původu známé, vychází z jazyka. Ten odkazuje nepochybně k Indii. Přesné určení místa dle Horváthové (2002) neznáme. Dále uvádí Horváthová (2002) výskyt hypotézy, ze které vyplývá, že Romové patřili k původnímu obyvatelstvu Indie. Obyvatelstvo bylo podmaněno indoevropskými nájezdíky. Nový národ vytvořil společenský systém. Položil základy ke kastovnímu systému, stavicímu bariéry mezi obyvatelstvem. Dětilo se do stavů, které se nazývají varny. Původně byly tři. Časem vznikl i čtvrtý, kam spadalo podrobené obyvatelstvo. Moc dobyvatelů stoupala a zabírali další části země. Setkávali se tam s novými etnickými skupinami, které také začlenili do společenského systému. Patřily jim pozice nižší, než mělo původní obyvatelstvo.

Do této skupiny obyvatel podle Horváthové (2002) patřili Domové. Jsou považováni za nejbližší příbuzné Romů. Vykazují podobné rysy z oblasti života, kultury a rodových genealogií. Podle Horváthové (2002) Domové původně měli svůj stát (zmínka o dómském králi Herukovi v budhistické literatuře). Dómský stát zanikl pod vlivem nájezdíků a jeho obyvatelé spadli do okrajové kasty. Odtud pramení všeobecně rozšířený názor o Romech. „*Cikáni byli vždycky společenská spodina, vždyť už i v té Indii patřili k nejpodřadnějším lidem.*“ (Horváthová, 2002, s. 5). Zastánci tohoto názoru by měli brát v potaz, že samotní Romové toho příčinou nejsou. „*Předkové Romů nemusejí být vždy jen v postavení nízké a opovrhované sociální vrstvy, ale mohou mít za sebou již dosti dlouhou epochu života na nesrovnatelně důstojnější úrovni.*“ (Horváthová, 2002, s. 6).

Podle Horváthové (2002) řemesla, kterým se Domové věnovali, vyžadovala řemeslnické kočovnictví. Někteří se vydali jinou cestou, a proto docházelo ke štěpení rodových skupin na další pod kasty. Vědci, jak uvádí Kenrick (2003), tvrdí, že někteří Domové si při příchodu do Evropy zachovali vlastní identitu. Směr jejich cesty podle

Horváthové (2002) ovlivňovala ekonomika, snaha nevracet se tam, kde je hladomor a nízká pozice ve společenském žebříčku tíživá.

„Zdá se, že různé lidské kultury procházejí v dějinách určitou křivkou vývoje. Zatímco jedny mají už svůj vrchol navždy za sebou, na jiné teprve čeká a některé po menším vzepětí a dlouhé odmlce možná v tichosti sbírají síly k dalšímu mnohem významnějšímu projevu. Otázkou je, v jakém stádiu svého vývoje jsou právě teď Romové – jako jednotné a samostatné etnikum doposud nevystupovali, od svého příchodu žili v evropském prostoru na společenské periferii, a tak není zcela vyloučeno, že na svůj vrchol teprve čekají“ (Horváthová, 2002, s. 7). Vrchol Romů vidím ve snaze zbavit majoritu předsudků. Většina romských rodin, je úspěšně integrovaná a na úrovni. Podle Sekyta (1998) dnešní Romové jsou podobnější spíše Evropanům, než indickým kočovníkům. Majorita to tak nevnímá. Soustřeďuje svou pozornost na negativní jevy kolem Romů, na čemž se podílejí hlavně média. Jak uvádí Goral (1998), ze strany novinářů a publicistů je pozornost zaměřená jen na negativní události. Tento fakt představuje velkou komplikaci při snaze odstranit předsudky majority vůči Romům.

1.2 Jazyk a slovesnost

Jak uvádí Horváthová (2002), romština patří k jazykům novoindickým. Na jejím začátku byl sanskrt (jazyk nejstarší indické literatury). Z lingvistického hlediska je romština cenná. Představuje vývojové stádium mezi starými indickými jazyky a současnými indickými jazyky.

Mnoho lidí, jak zmiňuje Horváthová (2002), je na pochybách, zda je romština regulární jazyk. Romštinu považují za hantýrku. Romsky dobře neumím, ale romskou hantýrku, tak zvaný cigánský hantec, ano. Výrazy z hantýrky jsou zcela odlišné od romských slov. Uvádím rozdíl na slově žena. V romštině je žena- romňi, v hantýrce- jambora. Je to stejné jako u češtiny pro slovo policisti. V hantýrce používáme například výrazy: cajti, švestky, šišky a benga. Dokonce označení benga, používají i členové majoritní společnosti. Příčinou je podle Horváthové (2002) fakt, že Romové usazení v nových zemích, přebírají výrazy z většinové společnosti. Může k tomu tedy docházet i v opačném případě. Horváthová (2002) se dále zmiňuje, že i přes to se Romové z jiných koutů světa stále domluví romštinou. Dnes, když romština není pro mnohé z nich mateřským jazykem, se podle mého názoru nedomluví. V případě, že by jedni z nich

původně žili stejně jako ti druzí v jedné zemi, například v Česku, se spíše domluví češtinou než romštinou. Romský jazyk už je dnes v pozadí. Výzkumy Šimkové a kol., podle Navrátila a kol. (2003), kteří prováděli šetření, zda mluví doma romsky, došli k výsledkům, že pouhých 5,2% mluví jen romsky, většinou romsky 15%, romsky i česky 31,7%, většinou česky 23,6% a 24,6% jen česky. Němec a kolektiv (2003).

Předsudky o romštině, jak uvádí Horváthová (2002), se rozmohly v době komunismu. Komunistická propaganda přesvědčovala Romy, že nemá romština dobrý vliv na jejich děti. Žijí ve společnosti, která má jazyk vlastní. Spousta Romů proto romštinu nepoužívala a následně zapoměla. Odborníci, jak píše dále Horváthová (2002), došli k následujícímu závěru. Romové mluvící na své děti špatnou češtinou (v té době dobře česky neuměli) mluvili na děti etnolektem češtiny. Výsledkem bylo, že romské děti neuměly dobře romsky ani česky. Na druhou stranu děti, které od útlého dětství vnímaly romštinu jako svůj mateřský jazyk, měly správný základ pro zvládnutí dalšího jazyka (na úrovni mateřského.)

Podle Horváthové (2002) češtinu ovládají pouze hovorově a neznají přímou slangovou verzi. S hovorovou češtinou se podle Řičana (1998) setkávali prostřednictvím pracovního kolektivu. Pracovali v kolektivu zedníků nebo hospodských. Ti se vyjadřují převážně hovorovou češtinou. Jak dále uvádí Horváthová (2002), když už mluví česky, mají akcent typický pro svůj jazyk. Což je častým terčem posměchu rodilých mluvčích.

1.3 Pojmenování Romů

Informace z kroniky řeckého mnicha kolem roku 1068 pojednává o lidech, jak píše Horváthová (2002), kteří byli nazýváni jako Atsigános. Podle Kenricka (2003) tak říkali tamní Romům podle názvu kacířské sekty. Jak říká Horváthová (2002), z výrazu atsigános vzniklo nejpoužívanější pojmenování Romů v Evropě- Cikán. Už tehdy mělo podle Horváthové (2002) negativní zabarvení. S tímto pojmem se neidentifikovali. Na tomto faktu se shoduje několik již zmíněných autorů. Šišková (2001) také tvrdí, že s tímto pojmenováním Romové nesouhlasí a vnímají ho jako urážlivé. Důvodem je, že pojmenování nevzešlo od nich samotných, ale od okolí. Proto si ho postupem času, předělali do svého vlastního znění. Proměnou jednoho písmene v názvu, z Cikána na Cigána. „*Na slově cikán není nic hanlivého a tito lidé se tak označovali po staletí*“ (Zeman, Horváthová, 2002, s. 11) Je pravdou, že se tento výraz používá po staletí. Z reakcí

Romů, je ale zjevné, že si nepřejí být takto označováni. To je to samé, jako když Češi nazývají Vietnamce jako rákosníky, žlutáky, rejžožravce a podobně. Oni sami si tak neříkají. Pokud ano, mají na to mnohem větší právo než my. Lidé z majority by měli respektovat, že je to pro obě etnika hanlivé. Jestli se tak o nich chtějí vyjadřovat, neměli by to dělat alespoň v jejich přítomnosti.

Podle Kenricka (2003) když přišli Romové do střední a západní Evropy, tehdejší společnost je pojmenovala jako Bohémy nebo Saracény. Saracén tehdy znamenalo pohan. Podle Daniela (1994) v českých zemích byli Romové nazýváni jako Kartasi. Záznam o Kartasech najdeme v Dalimilově kronice, kde píše: „*Když chleba prosiechu Kartas boh mluviechu.*“ (Daniel, 1994, s. 40). Slovo *hlad* se v romštině řekne „bokh.“ Mohlo se tedy stát, že boh, může být Dalimilem špatně odposlechnuté „bokh.“ V anglofonních zemích podle Horváthové (2002) používají výraz Gypsies, které vzniklo ze slova Egyptians. Podobně je tomu tak i ve Španělsku, kde používají označení Gitanos.

Nejpoužívanějším výrazem, kterým se toto etnikum samo označuje, je Rom. „*V evropských zemích došlo ke změně skupinového názvu Dom na vlastní etnický název Rom.*“ (Horváthová, 2002, s. 7) Srovnávací lingvistika přisuzuje důvod změny písmene *dé* tomu, že indické cerebrální hlásky *d*, *t*, *dh*, *rh* v evropských jazycích nejsou. Proto se podle Horváthové (2002) mění v evropských romských dialektech na *er*.

2. SOCIOKULTURNÍ ODLIŠNOSTI

2.1 psychické vlastnosti

„ V každodenním životě si lidé vytvářejí určitý obraz o povaze svých známých, přisuzují jim různé vlastnosti, avšak témuž chování určitého jedince mohou různí lidé přisuzovat různé vlastnosti.“ (Nakonečný, 2013, s. 298.) Majorita lidem, kteří se od nich sociokulturně liší podle Vágnerové (2005) přisuzuje většinou nežádoucí vlastnosti. Psychické projevy Romů, jak zmiňuje Vágnerová (2005), jsou nápadnější oproti většinové společnosti. Jeví se jí jako přehnané a negativní, protože se nepodobají většinové normě.

Jak dále uvádí Vágnerová (2005), Romové jsou extroverti. Jejich temperament vykazuje impulzivitu a značnou intenzitu v prožívání aktuálních emočních prožitků. Silně ovlivňují uvažování, chování a hodnocení v dané situaci. Zuckerman (1995) a Elias (1981), Nakonečný (2013) na temperament pohlížejí jako na složku psychické regulace činností člověka. Prožívaná emoce se odráží v celkovém projevu Romů. Říčan (1998) uvádí, že jim živý temperament umožňuje bezstarostné prožívání radosti. Podle Sekyta (1998) jsou Romové empatičtější než lidé z většinové společnosti. Podle mého názoru se jejich empatičnost projevuje v ochotě rozdělit se o to, co mají, i když by sami potřebovali více.

Jak uvádí ve svém výzkumu Ševčíková (2003), podle Bakaláře (2004) majorita za kladné vlastnosti Romů považuje soudržnost, umělecký talent, umění se radovat, lidské kvality a péče o rodinu. Mezi negativní řadí: nepřizpůsobivost, agresivitu, kriminální chování, negativní pracovní návyky, nevhodné hygienické návyky a nepoctivost.

2.2 Styl komunikace

Komunikační styl Romů je odlišný od majority. Příčinou je, že vychází z jiných podmínek, tradic a zvyklostí. Autoři ve svých knihách proto seznamují čtenáře nejprve s historií menšiny, poukazují na hodnoty a na již zmíněný komunikační styl. Tyto aspekty napomáhají k přiblížení a pochopení důvodů odlišnosti. (Šišková, 2001)

Vágnerová (2005) se o romském stylu komunikace zmiňuje, že ať už jde o verbální nebo neverbální projev, je nápadnější. Jedná se hlavně o intenzitu hlasu a gestikulaci. Majorita si romský akcent špatně vykládá. Není na něj zvyklá a považují ho za útok nebo

hádku. Mimiku a gesta vnímají jako neúměrná. V určitém kontextu také dochází ke špatné interpretaci. Romové toto nevnímají. Mají odlišný vztah k osobnímu prostoru a fyzickým kontaktům. Fyzické kontakty nepovažují za projevy náklonosti. Přirozeně patří k jejich projevu. (Vágnerová, 2005).

2.3 Hodnoty a normy

Některé hodnoty a normy, jak zmiňuje Vágnerová (2005), u Romů přetrvávají. Mají jinou podobu, ale jsou stále aktuální. Podle Cohna „*cikáni odmítají náš každodenní život a hodnoty naší kultury.*“ (Cohn, 2009, s. 51). S tímto názorem se setkáváme i u Vágnerové (2005), která píše, že Romové se neidentifikují s majoritními normami a hodnotami. Nejsou to pravidla, která si stanovili sami. Důsledkem je porušování pravidel. Pokud k tomu dojde, nevytváří to v jedinci pocit viny, jak dále uvádí Vágnerová (2005). Sankci majority vnímají jako negativní a nespravedlivou. „*Z pohledu multikulturality (jakož to cíle multikulturní výchovy) nelze hodnotit specifické postoje minority výhradně v linii pozitivní či negativní.*“ (Kaleja, 2011, s. 20).

Jednou z významných a obecně známých norem podle Vágnerové (2005) je kolektivismus. „*Kolektivismus se projevuje v mnoha oblastech života romského společenství.*“ (Vágnerová, 2005, s. 312). V některých případech má tato norma pozitivní dopad. Jak uvádí Říčan (1998), Romové vynikají svým smyslem pro pospolitost. Vyjadřují ho pohostinností. Pohostí své blízké, ale také cizí. Projevuje se také ve vztahu k osobám, které nemají žádné zázemí. Jen zřídka se mezi bezdomovci objevují Romové. Další pozitivum kolektivismu představuje podle Vágnerové (2005) sounáležitost. Vzbuzuje pocit jistoty a bezpečí. Dále uvádí Vágnerová (2005), že pro Romy díky kolektivistickému stylu života nepředstavuje problém navazovat kontakty s ostatními lidmi. „*Udělat dojem je důležité a Romové jsou dodnes mistry v dělání dojmu. Kdyby jim nepředcházela jejich pověst, jistě by snáze procházeli životem.*“ (Sekyt, 1998, s. 72.) Na druhou stranu má kolektivismus i negativní dopad. Projevuje se podle Vágnerové (2005) ve vymezení osobního vlastnictví. Věci, které mají jednotliví členové rodiny, používají i ostatní. Podle Horváthové „*pokud v osadě někdo něco potřeboval, zpravidla o to nežádal slovy: „půjč mi- de man kejčen,“ ale jen: „dej mi- de man.*“ (Horváthová, 2002, s. 26). Chování tohoto typu, jak uvádí Vágnerová (2005), představuje pro dítě značný problém ve škole. Takové chování považuje za nežádoucí. Romský žák to tak z počátku nevnímá. V jeho domácím prostředí je to běžné.

2.4 Způsob užívání bytu

Podle Vágnerové (2005) Romové mají slabý vztah ke svému bytu i k jeho okolí. Jak ukázal výzkum Trávníčkové (1995), Bakalář (2004), který prováděla u studentů středních škol a středních odborných učilišť, 80% respondentů odpovědělo, že by jim vadilo mít romskou rodinu za sousedy. U Romů, jak uvádí Říčan (1998) se setkáváme s tím, že jejich domovy obývá mnohdy více členů navzdory kapacitě. Jak uvádí výzkum Burjanka, podle Navrátila a kol. (2003) je počet osob na jednu místnost v průměru dvojnásobná než u majority.

„Byt je v současnosti chápán jako lokalita přechodného pobytu, k níž Rom nemá větší vztah. Lze se usídlit kdekoliv a stejně tak snadno lze odcestovat jinam, když se to ukáže bezpečnější nebo užitečnější.“ (Vágnerová, 2005, s. 313). Podle Říčana (1998) je u Romů typické, že dokáží v krátkém časovém intervalu poškodit byt nebo i celý dům. Jak uvádí Burjanek, podle Navrátila a kol. (2003), který se zabýval vzhledem bytu, došel ke zjištění, že u Romů odpovídá stav „horší trojce“ a u majority „horší dvojce.“ Při výzkumu k hodnocení používal stupnici podobnou školní klasifikaci.

Romové mají přeplněný byt, a proto vzbuzuje dojem nepořádku. Co se ale čistoty týče, dalo by se u nich „jíst z podlahy.“ Viděla jsem spoustu romských bytů. Některé byly ve špatném stavu, ale byly čisté a uklizené. Romové jsou na čistotu nároční. Davidová a kol. (2010) uvádí, podle výpovědi slovenského gynekologa, že romské pacientky jsou čistější než pacientky z majority. Co se domácnosti týče, jako příklad uvádím byt Romky (1+1), ve kterém žije s pěti dětmi. I přes velký počet dětí byl byt čistý a uklizený. Při návštěvě matky z majority, která má jedno dítě a žije v dvougeneračním domě, to samé říci nemohu. Na základě mých bezpočetných poznatků z návštěv romských a majoritních domácností si troufám ohodnotit Romy známkou „horší jedna“ a majoritu známkou horší 2.

2.5 Styl života

„Pro romský styl života je typický sklon k nepravdělnosti, živelnosti a nesystematičnosti.“ (Vágnerová, 2005, s. 313). Dále se zmiňuje o neschopnosti plánovat svou budoucnost. Nepřikládají jí velký význam. Budoucnost podle Sekyta (2001) představuje nízkou hodnotu zejména pro staré Romy. Neschopnost plánování budoucnosti vyplývá ze specifického vztahu k časovému vymezení. Jak říká Sekyt (1998) vztah k

časovému vymezení se odráží v běžném životě, ale třeba i v romských pohádkách. Majorita většinou na začátku uvádí místo a čas – za sedmero horami, žil před mnoha lety jeden král. Romové toto určení nepoužívají.

Vágnerová (2005) uvádí, že soustřeďují svou pozornost na přítomnost. Vyznačují se velkou mírou impulzivity. Odráží se v realizaci nahodilých nápadů bez ohledu na možnost negativního dopadu. Je to jedna z příčin neschopnosti Romů správně zacházet s prostředky. V pozitivním slova smyslu, jak dále uvádí Vágnerová (2005), tento přístup přispívá k silnějšímu prožitku aktuální radosti. „*Sociálními důsledky takového přístupu k životu jsou potíže v soužití s majoritní společností, která očekává zralejší autoregulaci a ovládnání aktuálních potřeb.*“ (Vágnerová, 2005, s. 313).

2.6 Vztah k vlastní identitě

„*Každá identita znamená mimo jiné odlišnost od někoho jiného.*“ (Říčan, 1998, s. 87). Vztah k vlastní identitě je, jak píše Vágnerová (2005), proměnlivý. Národnostní identita podle Říčana (1998) prochází vývojem a změnou. Vyplývá ze životního stylu. Někteří se k romství podle Vágnerové (2005) nehlásí. Identitu vnímají jako podřadnou. Především se k romství nehlásí podle Klímy (1997), Bakaláře (2004) dívky. Jde až o 50%. Romství, jak uvádí Sekyt (2001), představuje u Romů zvláštní hodnotu. Součástí romství je zejména úcta ke stáří, pohostinnost, solidarita vůči lidem bez ohledu na původ a zdvořilost. Podle Balvína (2004) je trendem u romských žáků posilovat vlastní identitu.

„*Cikán jako Cikán, všechno je to stejná sebranka.*“ (Horváthová, 2002, s. 63). Jak píše Sekyt (1998), Romové jsou nespokojení, až dokonce nešťastní z tohoto názoru. Neznalost majority o odlišnostech, které podle Vágnerové (2005) mezi jednotlivými Romy jsou, zatím nedokážou napravit. Horváthová (2002) uvádí následující dělení. 75 – 85% slovenští Romové. Ti se dále dělí podle sociální úrovně a vzdělanosti jednotlivých členů nebo celé rodiny. 10% tvoří Romové olašští, kteří podle Vágnerové (2005) nejsilněji dodržují tradice. Dělí se podle Horváthové (2002) na Lováry a Kalderaše. U nás najdeme jen potomky Lovárů. Zbýlých 10-15% tvoří maďarští Romové.

U Bakaláře (2004) se setkáváme se skupinou Romské elity. Tu tvoří 1% vysokoškoláků. Dále sem patří podnikatelé a umělci. Někteří jedinci z Romské elity se hlásí k romství a mají tendenci pomáhat, ale nejsou s ostatními v kontaktu. S tímto tvrzením se neztotožňují. Vzdělanost nebo vyšší status nemá, podle mého názoru, za

následek přerušení příbuzenských vazeb. Nevyhýbají se ostatním Romům, spíše se za ně občas stydí. Zároveň si z nich dokáží udělat legraci. Dále uvádí Bakalář (2004), že romské dívky za životní partnery volí spíše muže z majority. S tímto tvrzením se naopak ztotožňují na základě vlastního výběru. Podle mého názoru je to ale individuální. Dále uvádí Bakalář (2004) skupinu neproblémových Romů (40%), kteří nemají vysokoškolské vzdělání, ale pracují a žijí v souladu s majoritou.

3. TRADIČNÍ ROMSKÁ RODINA

Základem pro romské společenství je a vždycky bude rodina. Význam rodiny je pro Romy jiný než pro většinovou společnost. Příčinou je, že lidé z majority mají více zakotvené mimorodinné vztahy. Spoustu funkcí přebírají instituce. U Romů tyto funkce zůstávají v širší rodině, která je i dnes funkční sociální jednotkou. Na druhou stranu romskou rodinu silně oslabují nové trendy a vzorce chování. Tradiční prvky ovlivňují prvky moderní i postmoderní. (Možný 2006, Davidová a kolektiv 2010).

Tradiční romská rodina, jak dále píše Davidová a kol. (2010), je monogamní. Základ tvoří muž a žena. „*Muž může mít sto milenek, ale ženu jedinou.*“ (Horváthová, 2002, s. 25.) Rodina má svou hierarchii, je nositelkou tradic a jak zmiňuje Sekyt (1998) i přes spoustu hádek uvnitř ní navenek působí jednotně.

Rodinné pouto je velmi silné. To má v mnoha případech pozitivní vliv. Může ale představovat i značný problém. Hlavně při integraci do většinové společnosti. Člen rodiny, který by chtěl žít jiným způsobem než rodina, by mohl být vyčleněn. V romské rodině není zvykem klást důraz na jednotlivce. Z tohoto důvodu se u Romů zřídka setkáte se soutěživostí nebo se snahou vynikat v kolektivu. K tomu nejsou motivováni. (Vágnerová, 2005).

Fraser (1998), Bakalář (2004) rozlišují dvě základní jednotky rodiny. První je **familija** neboli širší rodina. Patří sem zeť, snacha a vnoučata. Davidová a kol. (2010) výčet členů této skupiny rozšířila o rodiče, prarodiče a sourozence partnerů svých dětí. Dále zmiňuje, že označení familia, jinak i fajta, používají slovenští Romové. Druhou je podle Fräsera (1998), Bakalář (2004) **kumpánija**. V této jednotce jsou lidé, kteří jsou spojeni například ekonomickou potřebou. V čele stojí rom baró, který má respekt, autoritu a funguje jako „mediátor“ mezi Romy a majoritou. Na druhé straně Cohn (2009) tvrdí, že Romové nemají mezi sebou žádné lídry a mají negativní pohled na veškeré autority. První Cohnovo tvrzení považuji za nepravdu. Částečně souhlasím s možností negativního pohledu na autority. Podle mého názoru záleží na tom, v jakém kontextu autorita vystupuje.

3.1 Postavení muže, ženy a dítěte v romské rodině

U Romů má vyšší postavení muž. Nároky na ženy a dívky podle výzkumu Vikové (1996), Bakaláře (2004) jsou vyšší. Musí být zodpovědnější a mají více povinností. V dnešní době se snaží svoje postavení změnit. Dělají to pro budoucnost svých dětí, jak uvádí Gulová a kol., podle Němce a kol. (2010) ve svém výzkumu o postavení romských žen. Možnost změny vidí ve vzdělání. V dnešní době se podle Davidové, Matulaye, (2010) postavení romské ženy změnilo. Dosahují vyššího statusu a důraz na praktické dovednosti už také není prioritou. Jak uvádí Gulová a kol., podle Němce a kol. (2010), i přes to jsou stále ovlivňovány některými typickými vlastnostmi romských mužů. Například žárlivostí. „*Já třeba chodím do školy jednou týdně, manželovi jsem řekla, ne, tady žádný chlap není, samé ženské jsme tam. Občas se přijde podívat nějaký manžel, zda je to pravda.*“ (Gulová a kol., podle Němce a kol., 2010, s. 23.)

Muž je, jak uvádí Hájková (2001), dominantní. Pokud je v rodině větší počet mužů, zásadní slovo má ten nejstarší. Jejich úkolem je obstarat ostatním členům zázemí. Finanční prostředky dává ženě. Ta s nimi hospodaří. Jestliže muž není schopen se postarat, odpovědnost přebírá žena. Její status však zůstává stejný. Postavení muže je viditelné i navenek. Muž chodí několik kroků před ženou. Podle Hájkové (2001) dnes tento zvyk pod vlivem emancipace žen a majority zaniká. Já osobně se s tímto zvykem setkávám i dnes.

Muž měl právo, jak uvádí Bakalář (2004), s ženou zacházet, jak uznal za vhodné. Mohl jí být nevěrný, zatímco u žen se podle Horváthové (2002) nevěra netolerovala. Měl právo ji uhodit. Pokud muž ženu bil, důvodem byla žárlivost. Tou své ženě, jak zmiňuje Hájková (2001), projevoval lásku. Údělem muže také bylo, jak uvádí Horváthová (2002), chránit morální čistotu své ženy. Podle mých zkušeností jde o všechny muže kolem rodiny. Nikdo z mého romského okolí by nikdy nedopustil, abych se na veřejnosti chovala vyzývavě a sbližovala se s muži. Důvodem je tendence chránit moji pověst. Podle Horváthové (2002) je tato tendence příčinnou nízkého výskytu prostituce u romských žen.

Nejvýznamnější funkce romské **ženy** je, jak píše Hájková (2001), výchova dětí, chod a čistota domácnosti. Rozhoduje o využití financí a uděluje ostatním ženám povinnosti. Přísnější nároky jsou na snachu. Musí se naučit vše podle matky svého muže. Matce připadá výchova nejmladších členů a starším dcerám výchova ostatních sourozenců. Dívky jsou vychovávány tak, aby už kolem 6.-7. roku uměly vařit, dokázaly se postarat o

sourozence a udržovaly v čistotě domácnost. Respektive aby se mohly vdát a uměly se chovat v rodině svého muže.

Dále uvádí Hájková (2001), že výchova dívek byla zaměřena na praktické dovednosti. Byly zapotřebí pro roli matky, manželky a zdatné hospodyně. Na vzdělání důraz kladen nebyl. „ *Byla jsem mezi třemi nejlepšími. Jednoho dne se mnou šla paní učitelka k nám domů, promluvit si s otcem ohledně toho, že se dobře učím a že bych mohla studovat na gymnáziu v Příbrami. Řekla to otci a on řekl, že ne, že nemáme peníze, že jsme se přestěhovali do většího domu atd. Učitelka řekla, že mně to bude hradit, ale otec tehdy trval na tom, že ne, kdo by nám vařil, pral a uklízel. Že stačí, když umím psát, číst a počítat a že se stejně vdám.*“ (Gulová a kol., podle Němce a kol., 2010, s. 26.) Dnešní situace už je jiná, jak zmiňuje Hájková (2001), ale pevně zakořeněný systém stále ovlivňuje pohled na vzdělanost.

Děti v rodině podle Hájkové (2001) nejsou na stejné úrovni. Rodiče zcela otevřeně upřednostňují některé ze svých dětí před ostatními sourozenci. Ti to bezproblémově přijímají. Ve vztazích sourozenců proto není velká rivalita. Z toho vyplývá, že sourozenecké vztahy u Romů jsou pozitivnější než u majority. Jak uvádí Vágnerová (2005), upřednostňování jsou hlavně synové. Jejich plodnost posiluje prestiž rodiny. Podle Hájkové (2001) také představují fyzickou sílu celé rodiny.

Nejstarší syn, jak dále uvádí Hájková (2001), má pro své sourozence stejnou autoritu jako otec. Dochází k tomu ve chvíli, kdy je vyzván otcem, aby se posadil mezi ostatní muže ke stolu. Bývá to kolem patnácti let. Uděluje v nepřítomnosti rodičů tresty, úkoly, zákazy. Musí sourozence chránit a dohlížet na ně. Vyjadřuje se také k výběru partnerů sester. Rozhodující slovo má ale otec. Nejstarší dcera podle Hájkové (2001) brzy přebírá povinnosti své matky. Na bratry jen dohlíží a na sestry může výchovně působit. Učí je vařit a pomáhat s chodem domácnosti. Jak dále píše Hájková (2001), nejzvláštnější vztah mezi sourozenci je u nejstarší sestry (bari phen) a nejstaršího bratra (baro phral). Musí se k němu chovat s respektem i v případě, že je mladší. Stará se o něj jako matka a on jí kupuje dárky.

3.2 Výchova v romské rodině

Postoje romských rodičů k výchově dětí jsou podle Hájkové (2001) ovlivněné mentalitou. Pro výchovu v romské rodině, je jak uvádí Vágnerová (2005), charakteristická nesystematičnost. Svě děti příliš nemotivují, nemají pravidelný režim a můžeme říci, že rostou „jako dříví v lese.“ Dalším charakteristickým znakem je podle Hájkové (2001) větší emocionálnost. Rodiče respektují pocity a přání svých dětí. Například dítě chodí spát, když se mu chce. Tato tvrzení můžu z vlastní zkušenosti potvrdit. Podle Vágnerové (2005) je výchova romských dětí volná. Styl výchovy romských matek, lze charakterizovat, jak říká Vishwanatana podle Navrátila a kol. (2003), jako když zahradník pěstuje květinu. Pečuje o ni, ale co z ní vyroste, záleží jen na rostlině.

3.3 Romové a vztah ke vzdělání

Podle Vágnerové (2005) je u Romů typická nízká vzdělanost. Jak uvádí Navrátil a kol. (2003), 63% romských mužů a 75% žen má jen základní vzdělání, 21% je vyučených, necelých 5% má středoškolské vzdělání a 2% vysokoškolské.

Pro Romy je, jak dále uvádí Vágnerová (2005), vzdělání prostředkem dosažení budoucích výhod. Školu vnímají jako instituci, ve které se prosazují jen majoritní priority. Vzdělání, kterému se ve škole dostává jejich dětem, neodpovídá schopnostem a dovednostem důležitých pro Romy. Podle Řičana, (1998), Vágnerové (2005) dokonce považují školu za činitele, který může jejich děti nežádoucím způsobem ovlivnit. S tímto tvrzením bych souhlasila před lety, ale rozhodně ne v současné době. Postoj rodičů ke vzdělání se od uplynulých let změnil. Došlo k tomu vlivem většinové společnosti. Na druhou stranu plnění školní docházky a chování vyžadované majoritou dodnes představuje pro některé Romy určitý problém. Vyplývá z postojů a charakteristické výchovy, ve které podle Vágnerové (2005) není kladen důraz na plnění školních povinností.

3.3.1 Přístup rodičů

Přístup ke vzdělání z pohledu romských matek se odvíjí, jak uvádí Šimíkové a kol., podle Navrátila a kol. (2003), od toho, jak se ve škole jejich děti cítí. Pro představu uvádím následující příklad. Důvodem, proč dítě není ve škole, může být nedostatek peněz na svačinu. Jak uvádí Buchtová a kol., podle Němce a kol. (2010), je u Romů zvykem, že děti si svačinu kupují. Už několikrát jsem se s tím ve svém romském okolí setkala. Pro mě osobně to důvod k absenci nepředstavovalo. Dítě by mohlo mít, jak uvádí Šimková a kol.,

podle Navrátila a kol. (2003), nepříjemný pocit a strach z posměchu. Podle Žákové (1997), Bakaláře (2004) finanční situace nepředstavuje důležitý faktor ovlivňující úspěch dítěte. Podle Šišťákové (2005) je nedostatek financí zásadní v plnění rodičovských funkcí. Tato tvrzení působí rozporuplně. Domnívám se ale, že v určitém kontextu mají pravdu všechna tvrzení.

Dalším faktorem, jak dále uvádí Šimková a kol., podle Navrátila a kol. (2003), je vnímání učitele. Romské matky ho vnímají negativně. Učitele vidí jako osobu, která má moc a vliv na jejich děti. Tento vztah se odvíjí, jak zmiňuje Šimková a kol., podle Navrátila a kol. (2003), od vztahu učitele a žáka. Dítě může tento vztah doma interpretovat přehnaně. Jak uvádí Vágnerová (2005) mnohdy nejsou děti schopny uznat chybu a přijmout následný trest za své chování.

Romští rodiče, jak uvádí Šimková a kol., podle Navrátila a kol. (2003), očekávají od školy, že se přizpůsobí dítěti. U Romů je to samozřejmostí. Z toho vyplývá, jak uvádí Vágnerová (2005), problematický vztah mezi školou a rodiči. Rodiče by chtěli, aby jejich dítě dosahovalo dobrých výsledků. Neumí je ale k tomu vést. Dokonce ani nechápou, že je to nutné. (Vágnerová, 2005).

3.3.2 Přístup dětí

Škola je první místo, v němž si romské dítě, jak zmiňuje Vágnerová (2005), uvědomuje postavení jedince z menšiny. To bývá důvodem, proč se ve třídě necítí dobře. Mezi ostatními žáky, jak dále píše Vágnerová (2005), nebývají oblíbení. Zejména chlapci. Dívky jsou přehlíženy. Šišťáková (1998) uvádí, že na základních školách je větší procento rasisticky zaměřených dětí než na středních.

Jsou vychovávány, jak uvádí Šimková a kol., podle Navrátila a kol. (2003) jinými metodami, než jaké používá většinová společnost a učitelé. Proto výchovným postupům užívaným učiteli nerozumí a neúčinkují na ně. Postoj k učiteli získává dítě podle zkušeností s dospělými. V romské rodině fungují jiná pravidla, uznávají se jiné hodnoty a tak dále. Dítě se tak dostává do konfliktů se školou. Očekává se od nich určitá školní zralost, kterou romské děti postrádají. Například autoritu k vyučujícímu. Romské dítě má zkušenost z rodiny s autoritou, ale v jiné podobě. Není založená na výkonu, ale úctě. Do takových rozporů se dostávají v mnoha případech, protože obě strany vše vnímají a interpretují jiným způsobem. (Navrátil a kol. 2003)

3.3.3 Inteligence a preference vzdělání

Romové, jak uvádí Vágnerová (2005), mají jinou strukturu intelektu. Dávají přednost jiným způsobům poznávání a jinak řeší problémy. Rozvíjejí ty složky, které se jim hodí v praktickém životě. Romové většinou v IQ testech, jak zmiňuje Bakalář (2004), vykazují výsledky v pásmu subnormality. Prostředí, jak dále zmiňuje Bakalář (2004), ve kterém se Romové pohybují, nerozvíjí to, co testy inteligence měří. Pro romské děti není vhodný, jak uvádí Frejčík (1997), Bakalář (2004), Wechslerův test. Některé neberou v potaz, že není mateřským jazykem Romů čeština. Olejár (1972), Bakalář (2004) uvádějí, že Romové vykazují někdy až vynikající schopnosti řešit praktické životní situace ve spojitosti s vlastním prospěchem. V abstraktních úsudcích jsou většinou neúspěšní. Dále uvádí Bakalář (2004) hypotézu, která přisuzuje nízký intelekt faktu, že mají menší mozky.

Preferencím ke vzdělávání se věnovaly slovenské studie. Jak uvádí Darák (1998), z výsledků vyplynulo, že dívky by volily střední školy zaměřené na služby a chlapci na techniku. V dalším testu se zaměřovaly na přímou volbu povolání. Dívky volily následující profese: prodavačka, kadeřnice, cukrářka, kuchařka a sekretářka. Chlapci: automechanik, kuchař, čistič, klempíř. Podle Němce a kol. (2010) nechávají romští rodiče výběr školy na dítěti.

Příčinnou, proč romské děti nemají zájem o další vzdělávání, je, jak uvádí Trhlíková, Úlovcová (2010), že už na základní škole neměly dobré známky a že už se nechtěly dále učit. Langmanová, Fiala (2008) uvádějí, že v roce 1991 bylo v České republice 23,5% středoškolsky vzdělaných Romů a v roce 2001 28,8% středoškolských Romů. Z těchto výzkumů můžeme názorně vidět, že počet vzdělaných Romů stoupá. Co se týče vysokoškolského vzdělání Langmanová, Fiala (2008) uvádějí za rok 1991 7,3% a v roce 2001 8,8%.

3.3.4 Funkce asistenta pedagoga ve vzdělávání Romů

„Asistent pedagoga je pomocník pedagoga, učitele, který se může významnou měrou podílet na edukačním procesu nejen ve škole, ale i v oblasti mimoškolní výchovy.“ (Němec a kol., 2010, s. 60.) Jak uvádí Buchtová a kol., podle Němec a kol. (2010), asistentům se daří pro žáky s kulturním nebo sociálním handicapem vytvářet vhodné podmínky pro integraci. Prostřednictvím asistentů se snaží učitelé navázat vztah s romskými rodinami a následně s nimi lépe spolupracovat. Pracovní náplní asistenta

například je pomáhat dětem se adaptovat, pomáhat vyučujícímu při výchově a komunikaci s dětmi, spolupracovat s rodiči a romskou komunitou v okolí školy. Podle mého názoru by měli by být nedílnou součástí ve školství. Jak uvádí Gabal a Čada (2010), díky asistentovi mají romští rodiče větší důvěru ke škole a jejich děti větší předpoklad ke školní úspěšnosti.

Jak dále uvádí Buchtová a kol., podle Němec a kol. (2010), častou otázkou je, jaké národnosti by asistenti měli být. Jsem toho názoru, že by se měla odvíjet podle národnostního zastoupení znevýhodněných žáků. Asistenti samozřejmě mohou být i z řad majority. Podmínkou by pro ně mělo být, jak píše Buchtová a kol. (2010), osvojení základních znalostí o mentalitě a kultuře daného etnika. Pokud je asistent z menšiny, je to účinné pro děti, ale někdy to představuje problém pro vyučujícího. „*Hodně učitelů už si šlo stěžovat k ředitelce a ona mi to řekla.*“ (Buchtová a kol., podle Němce a kol., 2010, s. 65.) Někteří vyučující si naopak práce asistenta velice cenní. Uvádějí, že si svou práci bez nich už ani neumí představit. Z veškerých poznatků, které jsem nabyla při zpracovávání mého tématu a z vlastní zkušenosti, se přikláním k tomu, aby asistenti byli romského původu. Je to efektivnější a děti tak necítí nespravedlnost ze strany učitelů z majority. Vzdělání romských asistentů je sice na mnoha školách jen základní, ale jak uvádí Buchtová a kol., podle Němce a kol. (2010), se však zvyšuje počet romských asistentů se středoškolským, někdy i vysokoškolským vzděláním. (Němec a kol., 2010).

Romští žáci často vnímají asistenty jako svůj sociální vzor. Chtějí je následovat a motivují je k lepším výkonům. Jsou oblíbení, protože děti mají pocit, že jim rozumí, sdílejí podobné tradice a hodnoty. Snažili se popsat, jak by se mělo přistupovat k romským žákům. Podle asistentů je to hlavně spravedlnost a rovný přístup. (Buchtová a kol., podle Němce a kol. 2010).

4. VZTAHY MEZI ROMY A MAJORITNÍ POPULACÍ

Česká republika se zabývá otázkami kolem integrace Romů, jak uvádí Ramadan (2008), relativně krátkou dobu. Komunistický režim se spíše než o integraci snažil o úplné přizpůsobení se většinové společnosti. Snažil se odstranit odlišnosti, které znemožňovaly splynutí s majoritou. S nástupem demokracie se mění přístup státu k Romům. Klade se důraz na uznání a zachování identity.

4.1 Postoj majority

Majorita Romy často spojuje, jak uvádí Večerka (1999), se slovy zločinec nebo asociál. Nesoustřeďuje se na žádné pozitivní jevy. Zapřičiňují to, podle mého názoru, hlavně média. Málokdy se setkáváme s prezentací Romů v pozitivním „světle.“

Nejčastěji se Romům vyčítá, že se dopouštějí kriminality častěji, než je pro majoritu obvyklé. Majorita se domnívá, že v případě Romů se hodnotí trestní činnost jinak než u většiny. Podle mého názoru jsou na vině opět média. Jejich komentáře vybízejí k těmto domněnkám. Dále uvádí Večerka (1999) předpoklad, že Romové pracují nepoctivě nebo vůbec. V zaměstnání na ně není spolehnutí. Jsou neukáznění a schopnosti neodpovídají pracovním požadavkům. Nemají snahu být zodpovědní. Když se jim dostane materiální pomoci či výhody, zneužívají je nebo využívají k jiným účelům (sociální dávky). Majorita dále Romům zazlívá, že se nechtějí vzdělávat. Má pocit, že poskytuje Romům příznivější podmínky pro vzdělávání (zvláštní škola), a oni si jich neváží a nemají o ně zájem. Majorita se obává, že pokud Romové nedosáhnou, čeho chtějí, jsou schopni použít fyzickou sílu. V poslední řadě zmiňuje Večerka (1999) jejich hlučnost a odlišnou mluvu. Jak uvádí výzkum Šimkové a kol., podle Navrátila a kol. (2003), 50% majoritních respondentů uvedlo, že jejich hlučnost a neslušné chování je jim na obtíž.

4.2 Postoj Romů

Romové jak uvádí Ševčíková (2003), Bakalář (2004) přisuzují majoritě negativa, jako jsou necitelnost, odměřenost, vypočítavost, neochota k ostatním lidem, nadřazené chování a rasové předsudky. Jak uvádí romští respondenti ve výzkumu Šimková a kol., podle Navrátila a kol. (2003), 61% vidí problém v projevech nepřátelství. Vyčítají majoritě, že hledí jen na negativa. Nejsou schopni brát v potaz i pozitivní vlastnosti.

S tímto názorem se ztotožňují i Romové sžití s majoritou. Ševčíková (2003), Bakalář (2004) dále uvádějí, že Romové hodnotí majoritu více záporně než opačně. Na druhou stranu Vágnerová (2005) poukazuje na pozitivnější vztah romských dětí ke svým vrstevníkům. Z výzkumů Šimkové a kol., podle Navrátila a kol. (2003), kteří se zabývali sousedskými vztahy, vyšlo, že Romové jsou více otevření kontaktům s majoritou. Pokud s ní nemají konflikty, nevadí jim, že jsou v jejich blízkosti. U majority tomu tak není. Nebyli by nadšení ani přes to, že mezi sebou nemají konflikty. Důvodem je, že chování Romů je obtěžuje a mají vůči nim předsudky navzdory vlastní zkušenosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. SLOŽKY VÝZKUMU

5.1 Cíl výzkumu

Romské etnikum prošlo pod vlivem majoritní společnosti a doby určitými vývojovými změnami. Ty představují pro některé členy majoritní společnosti pozitivnější vnímání Romů. Romům předchází už po staletí špatná pověst, která vytváří četné předsudky u majoritní společnosti. Pro mladou generaci Romů je proto těžké dokázat, že nejsou všichni Romové stejní. Dnes mají jiné priority, které se rovnají majoritním. Jde zejména o vztah ke vzdělávání. Jsou si vědomi, že klást důraz pouze na praktické dovednosti pro implementaci do většinové společnosti nestačí. Cílem výzkumu je poukázat na tyto vývojové změny, zjistit vlastnosti, kterých si na sobě obě skupiny cení a které jsou naopak příčinnou konfliktních vztahů.

Praktická část doplňuje, potvrzuje nebo vyvrací poznatky uvedené v teoretické části. Výzkum poskytuje různé úhly pohledu díky různorodosti jednotlivých respondentů. Jedná se o výpovědi lidí, kteří s Romy přímo pracují, a o výpovědi skupiny obyvatel, kteří se s Romy setkávají v každodenním životě. Dalším perspektivou jsou poznatky získané z romské menšiny.

5.2 Výzkumný soubor

Odpovědi respondentů jsou ovlivněny prostředím, ve kterém se s Romy setkávají. Stejně tak chování Romů se odvíjí od místa, ve kterém žijí. Každý kraj je jiné povahy a s romskou komunitou pracuje různými způsoby. Z toho důvodu jsem vybrala respondenty ze Středočeského kraje (okres Příbram) a Libereckého kraje (okres Semily).

Výběr se odvíjel, jak už je výše uvedeno, od dotazovaných, kteří jsou s Romy v přímém kontaktu, a od těch, kteří se s nimi setkávají v běžném životě. Záměrně jsem zvolila policisty hlídkové služby. Jde o dva muže. První je u policie pátým rokem v Příbrami. Druhý je u policie už patnáct let a působí v okrese Semily. Dostávají se nejvíce do interakce s Romy. Romští respondenti jsou muži a ženy ve věku 18-19let. Jsou mezi nimi studenti středních škol a odborných učilišť. Tato skupina nejvíce odpovídala mým požadavkům pro výzkum této bakalářské práce. Vybrala jsem čtyři dívky a dva chlapce.

Dva respondenti mají matku z majority a jeden otce, který se na výchově podílel pouze pět let. Nahradil ho druhý manžel matky, který už byl romského původu. Poslední skupina dotazovaných byla vybrána náhodně, nezávisle na jejich povolání nebo vzdělání. Mezi nimi jsou tři dívky a tři muži ve věkovém rozmezí od 21 – 69 let. Během rozhovoru jsem zjistila, že nejstarší muž deset let působil jako vychovatel a učitel tělesné výchovy na střední škole. Tím se zařadil do skupiny respondentů, kteří jsou v přímém kontaktu s Romy. Celkový počet se skládá ze čtrnácti respondentů.

5.3 Použité metody

Zvolila jsem kvalitativní metodu zkoumání. Umožnilo mi to dostat se s jednotlivými respondenty do přímého kontaktu, navázat s nimi vztah a zachytit neverbální projevy. Díky tomu jsem hlouběji nahlédla do odpovědí a mohla si udělat představu o tom, na kolik jsou věrohodné. Nonverbální komunikace a tón hlasu mnohdy prozradí to, co se snaží dotazovaný skrýt nebo podat jinak, než jak tomu je ve skutečnosti. Odpovědi jsem získávala pomocí polostrukturovaného, řízeného rozhovoru. Předem jsem si připravila několik otázek. Další vyplynuly z reakcí na jednotlivé odpovědi. S většinou dotazovaných jsem se scházela v domácím prostředí. Záměrem bylo, aby se cítili dobře a uvolněně. Pro mě bylo domácí prostředí respondentů také důležité. Vypovídá o jejich charakteru (barvy malby na zdi, fotografie, obrazy, pořádek atd.) Výjimkou byli někteří dotazovaní z Rokytnice nad Jizerou. S těmi jsem rozhovor prováděla v neutrálním a pro ně příjemném prostředí místní restaurace, kde se často scházejí.

Před zahájením rozhovoru jsem respondenty seznámila s cílem své práce a s metodami, které budu používat. Měli možnost se výzkumu nezúčastnit. Této možnosti využila pouze jedna požádaná osoba. Ostatní projevily zájem a ochotně spolupracovaly. Respondenty jsem ujistila, že informace z výzkumu použiji pouze pro účely této bakalářské práce. Nikdo z dotazovaných, neměl problém s uvedením osobních dat. Nabídla jsem změnu jmen, této možnosti nikdo nevyužil.

Předem jsem si připravila několik záchytných otázek. Odpovědi a postřehy z neverbálních projevů jsem si zapisovala do sešitu. Na konci rozhovoru si mohli přečíst a případně opravit své výpovědi. Nikdo z dotazovaných to po přečtení neudělal a stáli si za tím, co uváděli. Respondenty jsem nechala mluvit samostatně. Chtěla jsem se tím vyhnout sugestivním otázkám. Zasahovala jsem do výpovědí až tehdy, když odbočovaly od tématu

nebo mi nebylo jasné, co tím měli na mysli. Ukončila jsem ho shrnutím a vysvětlením některých věcí, které uváděli.

5.4 Průběh rozhovorů

Rozhovory prováděné s romskými respondenty probíhaly na přátelské úrovni. Cítila jsem se uvolněně a nebyla nervózní. Při mém příchodu mi bylo nabídnuto pití a jídlo, doslova mě přemlouvali. Před započatím rozhovoru jsem nejprve zvolila volnou konverzaci na různá témata. Záměrem bylo navodit příjemnou atmosféru a přejít přirozeně k výzkumným otázkám. Reakce na ně byly doprovázené smíchem a někdy zas rozčilením. Zejména pokud se jednalo o otázky zaměřené na negativní vlastnosti majoritní společnosti vůči romskému etniku. Při odpovědích se často objevovaly výrazy z romské hantýrky, vulgarismy, záměrně používali romský přízvuk (tím dali rozhovoru povahu běžného, kamarádského setkání) a jejich první reakce na otázku byla podaná satiricky. Následně zvažněli a snažili se odpovědět v rámci možností spisovnou češtinou. Častěji ale používali hovorové výrazy. Díky mému romskému původu, některé odpovědi zakončovali větou „víš, jak to myslím, ne?“ Co se dále týče výhod mého romského původu, jsou autentické, „nestrojené“ odpovědi. Věděli, že mě ničím nemohou urazit. Další výhodou bylo vybírání, spojení a požádání mých respondentů o spolupráci. Se spoustou z nich se znám a mám na ně kontakt. Po ukončení rozhovoru jsem seznámila respondenty s podobnostmi, které se objevují u Romů, a diskutovali jsme o nich. Rozhovory v průměru trvaly cca 45 minut.

Majoritní respondenti se značně lišili od romských. Především ve stylu komunikace. Při mém příchodu nebyli tak pohostinní, ale nabídli mi kávu a vodu. Atmosféra byla z počátku napjatější. Musela jsem vyvíjet větší snahu na docílení příjemného pocitu u obou stran. Větší iniciativa byla z mé strany, ale nedělalo mi to problém. Stejně tak jako u Romů jsem zvolila nejprve témata, která mé respondenty rozpovídala, a následně přešla k výzkumným otázkám. Z tónu hlasu, neverbálních projevů a dlouhou odmlkou při odpovědích bylo zjevné, že nevědí, jak odpovědět. Obávali se, že svou odpovědí se mě dotknou. Tím se dostávám naopak k nevýhodám mého původu. Odpovědi formulovali tak, aby nevyzněly rasisticky. Dokonce ani nevěděli, jak nazývat romskou populaci a jak majoritní. Nejprve používali slovo cikáni až do doby, kdy jsem položila otázku, zda si jsou vědomi, že tento výraz považují za hanlivý. Od té chvíle používali spíše Rom než cikán. Když už ho použili, říkali „s prominutím.“ Snažila jsem se je povzbuzovat k autentickým odpovědím a ujišťovat je, že mě tím neurážejí. Naopak, že

jsou pro mě díky tomu jejich odpovědi věrohodnější a cennější. Nepoužívali žádné vulgarismy a mluvili převážně hovorovou češtinou. Někteří respondenti se snažili používat odborné termíny, čímž se průběh rozhovoru prodloužil. Rozhovor byl ukončen shrnutím a přečtením odpovědí. U některých otázek jsem vysvětlila, jak a proč se dané jevy vyskytují. Tím jsme se dostali k závěrečné diskusi, ze které měli respondenti nové poznatky o romském etniku. Z reakcí bylo patrné, že některé tvrzení přehodnotili a začali brát v potaz i kladné vlastnosti Romů. Rozhovory trvaly cca 60 minut.

Rozhovor s prvním policistou působícím na Příbramsku probíhal u mě, respektive u nás doma. Už rok je mým partnerem a žijeme spolu. Rozhovor tudíž nepředstavoval problém ani pro mého respondenta ani pro mě. Nezačínala jsem volným tématem, přišlo mi to zbytečné. Spíše jsem čekala na vhodnou chvíli a dobrou náladu. Náznaky nervozity z mé strany z počátku byly. Respondent je inteligentní, vzdělaný a kritizuje moje výkony (což je pro mě velice důležité). Z toho důvodu jsem ho učinila mým prvním respondentem. Po první otázce už jsem působila jistě. Respondent neměl žádný problém při svých odpovědích. Z mojí strany i z práce, kterou vykonává, je zvyklý, zná a respektuje způsob romského stylu komunikace (rozumí hantýrce, opomíjí vulgarismy, tón hlasu a podobně). Přejal ode mě spoustu výrazů, které dříve nepoužíval. Pokud měl nazvat Romy, používal výraz cigáni, pokud mluvil o majoritě, nazýval je *chrapouni*. *Chrapoun* je ekvivalentem slova gádžo (já gadžo nepoužívám, nelíbí se mi to). Ve většině odpovědí se objevovala převážně hovorová čeština s občasnými odbornými termíny (správně použitými ve větě). Ke konci rozhovoru mi poskytl zpětnou vazbu na vedení rozhovoru. Nebylo třeba dále diskutovat nebo vysvětlovat. O romské komunitě hovoříme často a své názory známe. Efektivnější pro výzkum bylo zhodnocení mého celkového projevu, způsob pokládání otázek (jestli nejsou sugestivní), upozornil mě na chyby, kterých se mám vyvarovat, pochválil mě a na úplném konci povzbudil k další práci. Rozhovor s druhým policistou působícím v Rokytnici nad Jizerou a okolí už nebyl tak uvolněný. Napětí sice zmírňovalo prostředí místní restaurace, rušivým elementem rozhovoru, ale byli přátelé respondenta, kteří neustále vstupovali do výpovědí. Na druhou stranu jsem díky nim zachytila další poznatky a jednoho z nich zařadila mezi své respondenty. Snažil se mluvit odborně, ale bohužel to mělo katastrofální následky. Odpovědi jsem musela přeformulovat a následně se ho zeptat, zda to chápu dobře. Udělala jsem proto menší pauzu a začala jinak. Otázky jsem podávala hovorově a někdy až neslušně. Tím jsem docílila u respondenta stejného

stylu komunikace. Jeho výpovědi byly autentičtější, přirozenější a hlavně srozumitelnější. Od té chvíle se také zbavil pocitu, že mě svou výpovědí urazí, a mluvil upřímně. Rozhovor byl ukončen shrnutím a hlubší diskusí v některých otázkách. U obou policistů rozhovor trval přibližně 30 minut.

5.5 Výzkumné otázky

Zajímalo mě, jaká nejčastější negativa vyčítá majoritní společnost Romům a jaké naopak Romové majoritě. Je všeobecně známé, že Romové mají umělecké a pohybové nadání. Dokáže majorita ocenit i jiné schopnosti nebo vlastnosti?

Romská kultura se značně liší od majoritní. Kolik toho vědí majoritní členové o této kultuře? Pokud některé prvky romské kultury znají, kde přišli k těmto znalostem? Jak jsou na tom s romskou kulturou samotní Romové?

Romové vždy byli a budou součástí společnosti. Musí proto najít způsob, jak spolu vycházet vzhledem k odlišnostem, které mají. Otázkou však je, na kolik je majorita otevřená kontaktům s Romy. Je v tomto ohledu ovlivněna médii?

Majorita se domnívá, že Romové neovládají český jazyk na stejné úrovni jako oni. Proto jsem se na toto zaměřila ve svém výzkumu. Já osobně zastávám názor, že v dnešní době tomu tak není. Pro mnohé je mateřským jazykem čeština a romštinu používají zřídka. Tuto skutečnost vyvozují z vlastní zkušenosti.

Je všeobecně známé, že Romové své děti vychovávají převážně liberálně. Jak hodlá přistupovat k výchově dětí současná generace Romů?

Dále jsem se zaměřila na to, jaký vztah má mladá generace Romů k uchování vlastní identity. Jakého partery upřednostňují a proč.

Policisté jsou v kontaktu s Romy převážně v konfliktní rovině. Ovlivňuje je práce v názoru na ostatní Romy?

Mezi Romy je vysoké procento kriminality. Pokud se jí dopouští, o jaké trestné činy jde? Majorita se domnívá, že mají za své činy menší sankce. Zajímalo mě tedy, na kolik je toto tvrzení pravdivé.

5.6 Seznam dílčích otázek

Policisté

Jaké trestné činnosti se nejčastěji Romové dopouštějí?

Ovlivnila Vaše práce pohled na Romy?

Máte ve svém okruhu přátel Romy?

Myslíte si na základě svých pracovních zkušeností, že se uplatňuje při sankcionování trestných činů „dvojí metr“?

Majorita

Jaké špatné vlastnosti vyčítáte Romům?

Jaké vlastnosti naopak oceňujete?

Znáte něco z romské kultury? Pokud ano, odkud je znáte? Pokud ne, proč?

Jste otevření kontaktům s Romy? Proč ano, proč ne?

Ovlivňují vás média? Která nejvíce?

Víte, že slovo Cikán vnímají Romové jako hanlivé? Používáte ho?

Znáte nějaké podskupiny Romů?

Romové

Měli jste/máte problémy s českým jazykem?

Mluvíte doma spíše romsky nebo česky? A umíš romsky?

Jaké tradiční romské zvyky dodržujete?

Jak vás podporují, vedou rodiče ve vzdělávání?

Jakým způsobem se chcete podílet na výchově svých dětí?

Jak se cítíte, když Vás někdo nazývá Cikánem?

Co vyčítáte majoritní společnosti a jaký názor máte na Romy?

6. VÝZKUM

6.1 Metoda vyhodnocování výzkumu

Pro vyhodnocení nasbíraných dat jsem zvolila tematickou analýzu. Tato metoda pro můj výzkum byla nejvhodnější. Ujasnila jsem si, kam svůj výzkum směřuji a stanovila výzkumné otázky vycházející z teorie. Vzhledem k tomu, že při tematické analýze má velkou roli výzkumník, výpovědi jsem aktivně pročetla, promýšlela, přepisovala a hledala spojitosti. Zejména proto, abych správně interpretovala nasbíraná data. Jak uvádí práce Břeňové (2012), podle Boaytzise (1998), každý má jiný pohled na věc, i když pozorujeme stejné události nebo situace. Cílem této metody je zachytit v jednotlivých kategoriích prvky jedinečné a opakující se. (Braun a Clarke, 2006, podle Bc. Marty Břeňové, 2012).

6.2 Interpretace dat

Respondenty jsem rozdělila do dvou kategorií: z Libereckého kraje- Rokytnice nad Jizerou a Středočeského kraje- Příbram. U respondentů je uvedeno jméno, místo bydliště, věk, vzdělání, aktuální stav

Romští respondenti – Příbram.

Soňa, 19 let, základní vzdělání, momentálně je v 7. měsíci těhotenství.

Alena, 18 let, studuje střední obchodní školu a momentálně se hlásí na Vysokou školu ekonomickou v Praze.

Veronika 18 let, má základní vzdělání a momentálně je na úřadu práce.

Milan 18 let, je studentem střední odborné školy v oblasti sociální správy a hlásí se na Pedagogickou fakultu Karlovy univerzity.

Romští respondenti - Rokytnice nad Jizerou

Maruška, 18 let, učí se na odborném učilišti jako prodavačka a momentálně dokončuje studium. Po dokončení chce nastoupit hned do práce.

Marian, 19 let, dokončuje střední školu zemědělskou v oboru rostlinolékař a zatím neví, čemu se bude věnovat, ale ve studiu dále pokračovat zatím nechce.

Majoritní respondenti - Příbram

Andrea, 23 let, je studentkou vyšší odborné školy se zaměřením na sociální správu a momentálně se hlásí na vysokou školu.

Michaela, 21 let, je vyučená kadeřnice a momentálně je na mateřské dovolené.

Tereza, 23 let, má středoškolské vzdělání s maturitou v oboru sociální péče a nyní pracuje jako kontrolorka a vedoucí směny v jedné příbramské firmě.

Josef, 62 let, působil jako učitel tělesné výchovy a vychovatel na internátě v Březnici, momentálně je v důchodu a vlastní pilu na Příbramsku.

Majoritní respondenti - Rokytnice nad Jizerou

Martin, 36 let, je vyučený jako opravář zemědělských strojů a pracuje v místním zemědělství.

Pavel, 28 let, je vyučený v oboru kuchař, číšník a pracuje v místní restauraci jako kuchař.

6.3 Romští respondenti

Nejprve jsem se zaměřila na to, jestli měli respondenti **problém s českým jazykem**. V teoretické části je zmíněn problém s tzv. etnolektem češtiny. Zajímalo mě tedy, na kolik je toto tvrzení pravdivé. Z 6 dotazovaných 6 uvedlo bez ohledu na místo, ze kterého pocházejí, že problém s češtinou jednoznačně nikdy neměli. Od útlého věku je rodiče učili češtině. Při výpovědích zahrnovali i školní prospěch v českém jazyce (aniž bych se ptala). Pro představu, jak odpovědi vypadaly, jsem vybrala pouze tři respondenty, jelikož odpovědi byly téměř totožné.

Alena

„Problémy s češtinou jsem nikdy neměla, od malička jsem se učila česky a na základce jsem měla maximálně dvojku.“

Marian

„Určitě jsem problém s češtinou nikdy neměl. Doma na mě mluvili normálně česky. Na základce jsem měl z češtiny vždycky jedničku.“

Milan

„Doma mě vychovávali normálně česky, tak že sem nikdy problémy neměl. Ve škole mi trochu nešel pravopis, ale šly mi větný rozbor.“

Ve vztahu k jazyku následovala další otázka. Zaměřovala se na **znalost romštiny** a na to, jestli doma **používají romštinu nebo romskou hantýrku**. Z výpovědí vzešlo, že doma mluví hlavně česky. 5 respondentů (*Veronika, Soňa, Alena, Milan a Marian*) používá romštinu nebo romskou hantýrku, která převažuje nad romštinou. Z těchto 4 uvedených rozumí dobře romsky, ale mluvit moc neumí, (*Alena, Marian, Soňa*), 5 respondentů zmínilo, že spíše používají romskou hantýrku. Nejčastěji uváděným slovem z romské hantýrky bylo *koumej*. Pouze 1 respondentka (*Maruška*) nemluví ani nerozumí romsky a hantýrku nezná.

Soňa

„Doma mluvíme česky, ale když si děláme srandu, tak mluvíme i romsky, romsky umím docela dobře, ale moc nemluvim, víš jak, ale jako hantýrku tu docela jo, takový to koumej a tak.“

Alena

„Doma převažuje čeština, romsky mluvíme třeba na oslavách, já romsky rozumím dobře, ale když mám mluvit, tak to mi tolik nejde...spíš se stydim, bojím se že to neříkám dobře, hantýrku znám taky a tu používám docela často, záleží kde sem a s kým, chrapouni tomu ani nerozuměj.“

Marian

„Doma mluvíme určitě česky, i když táta připlét nějaký to slovo ještě když sme s ním byli, ale u babičky se mluvilo hodně, já jim rozumím, ale neodpovídám, a hantýrku znám no a používám jí furt, ale aněž bych chtěl, třeba- dyk, koumej von a tak.“

Milan

Mluvíme jenom česky, ale používáme hantýrku, jinak moc romsky neumím, no a říkám třeba ča dyk, koumej, bala“

Veronika

„Doma mluvíme jenom česky, já trochu cigánsky umím, ale nepoužívám to, jenom když jsem někde na nějaký oslavě, kde jich je hodně, no a když si z toho děláme třeba srandu, hantýrkou ale mluvím no, takový to-koumej, mýhá..“

Maruška

„Od mala na mě mluvili česky, romsky neumím vůbec a ani hantýrku ne, taky mi to cigáni vyčítají, že si hraju na gádžovku.“

V následující části bylo zkoumáno, **jaké tradiční romské zvyky přetrvávají u mladých Romů**. Cílem bylo zjistit, který z tradičních prvků romské kultury má dodnes největší význam. Nejčastější odpovědi byly křtiny. Objevily se u 4 dotazovaných (*Milan, Alena, Veronika a Soňa*). 2 nejčastější odpovědi bylo vartování, uvedené opět 4mi stejnými respondenty. 3 nejčastější odpovědi bylo tradiční romské jídlo, které respondenti dokonce řadí mezi svá oblíbená (*Milan, Marian a Alena*). Jediná (*Soňa*) uvedla držení smutku „po cigánsku“ Výjimkou byla znovu (*Maruška*), která uvedla, že nedodrhuje žádný z romských zvyků.

Milan

„Hlavně tradiční jídlo- halušky, noky, puckovku, holubky, ty patří dokonce mezi moje oblíbený, pak křtíme a vartujeme.“

Marian

„No jim cigánský jídla – halušky na všechny způsoby, kterých se dokážu pěkně přecpat, noky, plněný zeli, jako vartuju, ale fakt jen ty nejbližší a sem křtěnej, ale to je dneska kde kdo a nemusí to bejt jenom Cigán.“

Soňa

„Nejvíce křtiny, vartujeme, držíme smutek po cigánsku, takže neposloucháme písničky nahlas, nechodíme se bavit, my mladší už teda ne tak dlouho jako ty starší, ale nejsme jak chrapouni co, jdou klidně na diskotéku.“

Další tématem výzkumu bylo, **jak respondenty podporovali a vedli rodiče ve vztahu ke vzdělávání a jak budou přistupovat k výchově dětí oni sami**. 3 respondenti (*Veronika, Soňa a Marian*) uvedli, že rodiče na vzdělání velký důraz nekladli. V případě (*Mariana a Soni*) alespoň jeden z rodičů aktivní v tomto smyslu byl. O přístupu k výchově vlastních dětí z výpovědí vyplynulo, že všech 6 respondentů se chce podílet na vzdělávání svých dětí. Odpovědi se lišily pouze v přístupech. 3 respondenti (*Maruška, Milan a Alena*) uvedli, že rodiče na školu kladli velký důraz, který je patrný už z výpovědí.

Veronika

„Jako tak nějak sem si to dělala po svym, ale do školy sem chodila. Svoje děti podporovat budu, nedovolím, aby nechodily do školy a jenom zpívaly nebo na něco hrály, to k ničemu nevede, chci, aby chodily třeba na sporty.“

Marian

„Máma se snažila, jak mohla, ale stejně nejvíc pobírám sám ve škole, dávám tam pozor. A táta? To je negramot, ten mi nikdy s ničím nepomohl a ani bych nechtěl. Svym dětem chci pomáhat, předávat jim svoje znalosti, aby věděly víc než ostatní a taky jim chci dopřát, aby se naučily cizí jazyky“

Soňa

„Mámě bylo jedno, jestli se vyučím nebo ne, ale chodila na rodičáky, ale táta ten na mě tlačil, ale nakonec sem stejně školu nedodělala, ale teď toho lituju, měla sem to dodělat. A mojim dětem se budu snažit ukazovat školu tak, aby je bavila, chci mít vzdělaný děti“

Alena

„Doma mi vždycky říkali nejdřív škola a potom zábava a přesně tak to budu dělat i se svýma dětma, vést je k tomu, že vzdělání je důležitý“

Milan

„Máma i táta se mnou dělali úkoly, chodili na rodičáky, kontrolovali mi žákovskou a nadávali mi za 4 a 5. Moje děti budu podporovat a zajímat se o to, co se kolem nich ve

škole děje a jak jim to jde, když jim něco nepude, budou chodit na doučování nebo je to doučím já“

Dalším výzkumným cílem bylo zjistit, **co nejčastěji vyčítají majoritní společnosti a Romům**. Na odpovědích je zjevné, že poznatky z teorie se shodují s výzkumnou částí. Nejčastěji uváděli, že jim nejvíce na majoritě vadí, že nedělají mezi Romy žádné rozdíly. Takto odpovídali 4 respondenti (*Milan, Alena, Veronika a Marian*). Druhou nejčastější odpovědí bylo zbytečné vyvolávání konfliktů. Tyto odpovědi uvedly 2 respondentky (*Maruška a Soňa*). Co se týče výčtu špatných vlastností Romů, nejčastější odpovědí byla nezaměstnanost, uvedená 3 respondenty (*Alena, Maruška a Marian*). Na 2. místě bylo pobírání sociálních dávek (*Maruška a Milan*) a nevzdělanost (*Alena a Marian*).

Marian

Nejvíc mi vadí, že nás házej všechny do jednoho černýho pytle a na Cigánech mi nejvíc vadí, že nechoděj do práce, děti do školy a pak jsou tupý.“

Alena

„Že na nás koukaj na všechny stejně a na cigánech mi vadí, že jsou to nevzdělaný primitivové a nemakačenka“

Maruška

„Nemám ráda, když se do nich zbytečně navázej a na Romech, že nemakaj, berou podporu a pak brečej.“

Poslední, čemu výzkum věnuje pozornost v okruhu romských respondentů, je, **jak vnímají a reagují na slovo Cikán**. V teoretické části je nastíněno, že Romové předělali původní znění z Cikána na Cigána, protože je pro ně přijatelnější. Na odpovědích je zjevné, že poznatky z teorie se shodují s výzkumnou částí. 4 respondenti odpovídali, že jim vadí toto pojmenování (*Alena, Milan, Marian a Soňa*), z toho (*Alena a Milan*) poznamenali, že je pro ně přijatelnější výraz Cigán. 2 z dotazovaných (*Maruška a Veronika*) uvedli, že jim je to jedno. Nejčastější příčinou nepřijetí, objevující se u 3 respondentů (*Mariana, Soni a Milana*), je, že ho vnímají jako urážku.

Marian

„Vadí mi, když mi tak říkaj, uráží mě to, protože Cikán je u mě nevzdělaná lopata, co nic nedělá, a to já nejsem.“

Milan

„Jo, vadí mi to! Nejradši bych je rozkopal, kdyby to aspoň říkali s tím g.“

Veronika

„Mně to nezajímá, ignoruju to.“

6.4 Majoritní respondenti

V majoritní skupině dotazovaných se nejprve otázky zaměřovaly na **záporné a kladné vlastnosti Romů**. Jako **záporné** nejčastěji uváděli zvýšenou kriminalitu (*Andrea a Michaela*), projevy chování (*Andrea a Pavel*) a napadání ve skupině (*Petr a Michaela*). Zbylí 2 respondenti uvedli (*Tereza*) neschopnost se adaptovat, (*Martin*) nezodpovědnost.

Petr

„Řekl bych, že jsou agresivní a napadají ve skupinkách, sám jsem to zažil.“

Andrea

„Na jejich projevy nejsem zvyklá, ale nemůžu jim to mít za zlé, takoví prostě oni jsou.“

Majorita mezi **kladné** vlastnosti, jak zmiňuje teorie, často řadí umělecké nadání. Zajímalo mě tedy, kolikrát se objeví nadání ve výpovědích. Byli to 2 (*Michaela a Petr*) z 6 respondentů. Všichni dotazovaní, se shodli na tom, že se Romové umí chovat hezky nejen k sobě, ale i k ostatním, mají smysl pro pospolitost a rodinu. (*Andrea, Michaela a Petr*) uvedli, že Romové umějí být velice dobrými společníky a přáteli. *Tereza* ve své výpovědi uvedla i fakt, týkající se odlišnosti komunikace, o které pojednává i teorie. U jediné (*Michaely*) se objevila odpověď, kterou lidé jindy označují spíše za negativní.

Michaela

„Zvyšují nám porodnost, uměj hezky tancovat a zpívat, často se spolu schází a tak..“

Andrea

„Líbí se mi, jak jsou milí a pro rodinu, uměj se bavit a je s nima sranda.“

Tereza

„Je strašně hezký, že držejí při sobě, ať už je to rodina nebo jenom kamarádi. Jo a uměj se k sobě chovat hezky, i když to vypadá, že si nadávaj nebo se hádaj, Tohle fakt vim, moje sestřenice je Romka.“

V této části se práce zaměřuje na **znalosti majority o romském etniku a kultuře**. Nejznámější věcí z romské kultury je pro ně hantýrka. Odpověděli tak 4 respondenti (*Michaela, Pavel, Tereza a Andrea*). Teoretická část se zmiňuje o slově „bengo“, které pochází z romské hantýrky. A to ve vztahu k přejímání slov Romů od majority a opačně. Slovo bengo, uvedli (*Michaela, Andrea a Tereza*), 1 z dotazovaných (*Pavel*) uvedl „koumej.“ *Martin a Petr* neznají romskou hantýrku vůbec a z toho jediný (*Martin*) nezná nic.

Tereza

„Z kultury asi hantýrka, ale už mi přijde, že je to běžný i mezi chrapounama, bavim se hantýrkou i s lidma v práci. No a slovo z hantýrky...třeba bengo.“

Martin

„Já nic neznám, ani mě to nezajímá.“

Vliv médií se prolíná v několika kapitolách teorie. Účelem bylo zjistit, **kolik respondentů podléhá mediálnímu vlivu a jaký sdělovací prostředek považují za nejproduktivnější**. Médii se nenechá ovlivnit polovina dotazovaných (*Pavel, Michaela a Tereza*), kteří preferují spíše poznání na základě vlastní zkušenosti. Co se týče názoru na produktivitu, jsou odpovědi respondentů také vyvážené. *Andrea, Tereza a Michaela* mají za to, že je to Facebook. Lidé na něm tráví spoustu času a je méně cenzurován. *Pavel, Martin a Petr* uvádějí televizi. Ze stejného důvodu jako předchozí skupina Facebook.

Andrea

„Jo určitě mě ovlivňují, i když zveličují a ukazují málo pozitivního, ale strašnej je Facebook, tam jsou občas drsný věci, ta cenzura je tam úplně posunutá.“

Michaela

„Já se o takový věci nezajímám, i když toho je furt plno na Facebooku, ale já mám svoji hlavu.“

Tereza

„Já mám svůj názor, znám dost cigánů, abych mohla čerpat z vlastní zkušenosti. Největší zlo je na facebooku. Lidi tam dávaj věci, který jsou až moc přehušťený, to nechápu. Nejhorší jsou ale ty komentáře“

Petr

„Určitě nějakým způsobem jo, nejvíc toho vidám v Televizních novinách.“

Výsledky výzkumu, které poskytuje, i teorie uvádějí, že **majorita není otevřená kontaktům s Romy**. Proto i tento výzkum zaměřil znovu pozornost na tuto oblast. 5 respondentů uvedlo, že ano, ale každý z nich z odlišných důvodů. Na druhou stranu všichni z 5 dotazovaných zmínili, že by jim vadila romská rodina jako sousedi v případě, že by byl byt přeplněný a dělali velký hluk. Jediný (*Martin*) nemá vůbec žádný zájem. Ve výpovědi u *Pavla* se objevilo, že se dokonce pobaví více v kolektivu Romů než v kolektivu majority i přes negativní zkušenost.

Pavel

„ Mně nevaděj vůbec a to mě jeden na základce okrad, kolikrát je s nima větší sranda, než s klukama, co Romové nejsou. No ale mít je za sousedy, to je docela hukot.“

Petr

„Ano, jsem otevřenej kontaktům s nima, jednoho sem dokonce i zaměstnával, měl jsem je i za sousedy a celkem dobrý, ale akorát byli moc hluční.“

Martin

„No když se s nima nemusím bavit, tak jsem radši.“

Andrea

„Já sem otevřená všem lidem a jako sousedi by mi jako nevadili, ale nesmělo by jich tam bydlet 15.“

Poslední zjištění v majoritní skupině bylo zaměřeno na **znalost významu slova Cikán pro Roma**. 4 respondenti (*Tereza, Andrea, Michala a Martin*) si jsou vědomi, že Romové se s tímto názvem neztotožňují. Z toho (*Andrea a Tereza*) uvedli, že je to pro Romy urážlivé. *Martin* a *Tereza* zastávají názor, že jde o všeobecně známou věc. U *Martina* se vyskytla jako u jediného odpověď, že i navzdory, že tento výraz považují Romové jako hanlivý, uvedl, že to nerespektuje a nazývá je tak. Dalším výjimečným prvkem byla *Michaela*, která mimo to, že věděla o významu výrazu, zakomponovala do odpovědi upřednostnění slova cigán. 2 z dotazovaných (*Pavel a Petr*) si toho nejsou vědomi vůbec.

Michaela

„Vim, že je to uráží, jsou to cigáni.“

Martin

„Vim to, myslím si, že to ví asi každě, i přes to jim tak říkám, oni nám taky říkaj gádžové a mně se to nelíbí.“

Petr

„To úplně nevím, ale za mejch dob to nikdo tak neřešil, přijde mi, že teď se to všechno zveličuje a tím se na to strhává pozornost.“

6.5 Doplnkové rozhovory

Doplnkové rozhovory byly prováděné s policisty hlídkové služby. Tito respondenti jsou také rozdělení na Liberecký a Středočeský kraj. Je uvedeno jejich jméno, věk, okres a délka služby u policie

Okres Semily

Dan, 45 let, pracuje u hlídkové služby 15 let.

Okres Příbram

Bc. Martin, 29 let, pracuje u hlídkové služby 5. rokem.

U těchto respondentů bylo cílem zjistit, **jakých trestných činů se nejčastěji Romové dopouštějí, jestli negativní pracovní zkušenosti ovlivňují celkový pohled na Romy** a v poslední řadě, zda se při sankcionování trestných činů **uplatňuje „dvojí metr.“** Z výsledků vyplynulo, že nejčastěji se dopouštějí krádeží. Oba respondenti se shodují na železu. *Martin* uvádí navíc drogérii, u které je také snadný následný prodej. Na otázku zaměřující se na vliv pracovních zkušeností byly odpovědi respondentů odlišné. *Martina* ovlivnila tato zkušenost zásadně a *Dana* vůbec ne. Odlišnost se objevila i v případě uplatňování „dvojitého metru.“ *Martin* je přesvědčený, že k ničemu takovému nedochází a *Dan* je názoru, že ano. Velkým determinantem těchto respondentů je prostředí. V Rokytnici nad Jizerou žije zhruba 3 tisíce obyvatel, z toho odhadem podle respondenta *Dana* je zde 50 Romů, nedostává se tedy s nimi do konfliktní roviny tak často jako respondent *Martin*.

Martin

„Převážně jde o krádeže, většinou těch věcí, které mohou snadno a rychle prodat. Jde hlavně o drogérii, železo, měděné kabely a podobně. A jestli mě tahle práce ovlivnila? Jo a dost drasticky. Nejdřív jsem se jich zastával, ale teď už ne, pochopil jsem, že to s nimi nemá cenu.“

Dan

„Většinou kradou železo a práce mě vůbec neovlivnila, protože zas tolik jich tu není, abych s nimi v práci něco řešil každou službu.“

Martin

„Vím, že se neuplatňuje, každý dostává úplně stejné šance, které když promarní, přijde sankce, jakou si zaslouží bez ohledu na to, jestli je to cigán nebo někdo z většiny.“

Dan

„Určitě uplatňuje, protože, když už tu kradou, dostanou to největší maximum, co jde, aby to už nedělali nebo aby se sebrali a šli odtud úplně pryč, když se neumějí živit ničím jiným.“

7. DISKUSE

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaké jsou nejzásadnější vývojové změny, ke kterým došlo u romských teenagerů a co se naopak ve vztahu k romské kultuře uchovalo i dnes. Dále měl výzkum potvrdit, vyvrátit nebo dokreslit poznatky z teoretické části. Jednou z těchto změn je dokonalost českého jazyka u romských respondentů. Pokud se v teorii vyskytovala tvrzení o jistých problémech v českém jazyce u romské populace, jak je možné, že všichni respondenti uváděli, že problém nikdy neměli? Jednou z příčin je „šťastný“ výběr respondentů a další je fakt, že rodiče dotazovaných Romů sami dobře ovládají češtinu a v jejím duchu vychovávali i své děti. U jediné respondentky hraje zásadní roli, výchova v dětském domově. V opačném případě, pokud jde o zachování tradičních prvků u mladé generace Romů, většina se shodla na křtinách. Důvodem je romská pověřivost. Křest pro ně nepředstavuje křesťanskou hodnotu, ale spíše jakousi ochranu před „zlými duchy.“ Velká změna nastává i v používání romštiny. S tímto přístupem se za několik let budeme převážně setkávat s Romy, kteří ani romsky neumí. Zato hantýrka má zjevně předurčenou dlouhou tradici. Už i vzhledem k tomu, jak je rozšířená mezi majoritními členy. To, co je s romským etnikem nejvíce spjato, je vnímání slova cikán. Považují ho za urážku nebo posměch. Důvodem je, že tento název jim byl dán majoritní společností. Bohužel i přes vědomí majority, se neustále tento výraz používá. Jde o hluboce zakořeněný název, který už navždy zůstane v podvědomí celé společnosti. Nejvíce o tom svědčí výpovědi respondenta z Rokytnice. Zajímavým prvkem byl v této části respondent, který vyhodnotil dnešní dobu jako zbytečně aktivní v důrazu na jinakost. To je důkazem, že dnešní režim podporuje spíše zachování vlastní identity minorit. Skrze tuto optiku respondenta, žijícího v totalitním režimu, je možné udělat si představu o tom, jak úspěšně komunisté donutili Romy k úplné implementaci do většinové společnosti, kterou zmiňuje teoretická část. Teoretická část dále zmiňuje rozdělení jednotlivých romských podskupin. Majoritní členové sice znají některé prvky romské kultury nebo tradic, ale žádný z respondentů neuvedl nic o odlišnosti romských etnických skupin, které se při tom od sebe tak liší. Paradoxem je, že právě neznalost různorodosti Romů je pro Romy samotné tím největším zklamáním, se kterým se snaží už několik desítek let bojovat.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se nejprve zabývá původem a pojmenováním Romů. Jde o historické poznatky, které jsou neustále platné i v dnešní společnosti. Jedná se zejména o postavení a pojmenování Romů. Spousta lidí ve spojitosti s postavením zastává názor, že už v Indii zaujímal Romové podřadné pozice ve společenských vrstvách. Rok 1068 pojednává o lidech zvaných Athinganoi. Z tohoto výrazu vzešlo slovo Cikán, které patří mezi nejběžnější pojmenování romského etnika. S ním se ale Romové neztotožňují. Důvodem je, že vzešlo od majority, ne od Romů samotných. Vnímají ho jako urážku nebo posměch. Proto si předělali tento výraz do svého vlastního znění z Cikána na Cigána, který je pro ně přijatelnější.

Dále práce pojednává o romském a českém jazyce. Romština patří k novindickým jazykům a do jisté doby byla mateřským jazykem Romů. Velký zlom přišel v době komunismu, kdy byl na Romy vyvíjen tlak, aby zapřeli svou identitu kvůli integraci do většinové společnosti. Dalo by se tedy říci, že tehdejší režim zapříčinil, že Romové neuměli dobře česky ani romsky. Romský jazyk má stejně tak jako každý jiný i svou slangovou verzi (romská hantýrka), kterou na rozdíl od romštiny Romové používají a znají velice dobře. Romská hantýrka dokonce pronikla i do slovní zásoby majoritních členů, kteří už ani nevnímají, že jde o záležitost romské minority. Mateřským jazykem Romů je čeština, kterou ovládají na stejné úrovni jako majoritní členové. Romštinu současná generace nepoužívá a většina ji ani neumí. Romsky mluví jen při rodinných setkání a to v kombinaci s češtinou. Romština je podle mého názoru na pokraji zániku mezi Romy. V rodinách už své děti ani romštině neučí.

Romská rodina má své specifické zvyky a znaky, které vlivem doby prošly určitou transformací. Například postavení muže bylo původně vyšší. Dnes už rozdíl tak velký není. Romské ženy mají větší prostor k sebevzdělávání a nejsou zatížené jen výchovou dětí a chodem domácnosti. Nejzásadnější změnou, kterou tradiční romská rodina prošla, je vztah ke vzdělávání a výchově. Domnívám se, že jde o největší krok vpřed, ze strany romské minority. Jakoby skrze neúspěchy (v některých případech i úspěchy) rodičů nebo jich samotných chtěli změnit budoucnost svých dětí. Co však u Romů přetrvává už po staletí, je hodnota, kterou pro ně rodina představuje. Prostřednictvím výzkumné části práce se

objevily zvyky, které se dochovaly i v současné generaci. Jde zejména o křest, vartování a tradiční pokrmy. Pokud jde o vartování, jedná se o zvyk, který je typický pro romskou komunitu.

Sociokulturní rozdíly Romů, jsou majoritní společností nepochopené. Často si je vykládají jinak, než jaký jejich význam ve skutečnosti je. Jde hlavně o styl komunikace, který je ze strany majority odsuzován jako zbytečně hlasitý a příliš vulgární. Proto má někdy dojem, že jde o hádku či útok. Romové jsou extroverti. Všechny zážitky prožívají intenzivně a nepotlačují své emoce. Nejsou schopni je regulovat, proto se projeví i tehdy, kdy to není příliš vhodné. Mají jiné hodnoty a normy, které je dostávají do konfliktu s majoritou. Největší problém představují ve školním prostředí. Děti vykřikují, berou si pomůcky bez dovolení a často se cítí, že jsou trestáni bezdůvodně. V jejich domácím prostředí se o slovo hlásit nemusí, pokud si něco chtějí vzít, nežádají o dovolení, a proto nechápou, proč je za to najednou někdo trestá. Největší znalost a přehled těchto rozdílů by měli mít hlavně ti, kteří s Romy přímo pracují. Jde zejména o úřady práce a sociálních věcí, policisty a učitele. Při znalosti zásadních rozdílů mají například již zmínění učitelé tu moc odstranit nežádoucí chování romských dětí.

Majoritní společnost má na Romy převážně negativní názor. Určitou roli zde hrají média. Za zmínku stojí sociální síť Facebook, který pověst Romů značně poškozuje. Vzhledem k možnosti vyjádřit se takřka bez cenzury se objevují rasistické příspěvky, vybízející k veřejnému rasismu ostatních uživatelů. Majorita nejvíce vyčítá Romům nezodpovědnost, akcentované projevy chování a hlavně kriminalitu. Romové spadají do skupiny obyvatel, která je vzhledem ke svým ekonomickým podmínkám nejvíce vystavena riziku kriminální činnosti. Romové se sice dopouštějí kriminality častěji, ale jde převážně o krádeže věcí, které lze snadno zpeněžit. Mezi Romy budete těžko hledat masové vrahy a pedofily. Morální hodnoty, které v sobě mají hluboce zakořeněné, jim nedovolují dostat se za tyto hranice trestné činnosti. Na druhou stranu majorita si na Romech cení soudržnosti, smyslu pro humor, pro umění a jejich ochoty k lidem i mimo rodinu. Pokud mají Romy mezi svými známými, tak právě oni jsou pro ně nejlepšími přáteli a společníky. Romové majoritě nejčastěji vytýkají nevědomost o rozdílnosti mezi jednotlivými romskými podskupinami. Názory Romů na romskou komunitu jsou také převážně negativní. Největší problém vidí v nevzdělanosti, která je příčinnou dalších nežádoucích aspektů, jako jsou nezaměstnanost nebo již zmíněná kriminalita. Romové, kteří jsou bezproblémoví a úspěšně

se implementovali do většinové společnosti, nahlížíjí na tyto jedince jako na skupinu, která kazí dobrým Romům pověst. Na druhou stranu se k nim nikdy neotočí zády jen proto, že jsou kulturně a společensky zaostalí.

Ze všech zmíněných poznatků teoretické i praktické části práce vyplývá, že Romové mají určité nežádoucí vlastnosti, které nedokáže majorita správným způsobem odstranit. Aktivita ze strany majority i Romů je patrná, ale nedostatečnou znalostí a pochopením sociokulturních rozdílů dochází k neefektivní spolupráci. Najdeme však v České republice místa, která dokazují, že vycházet s Romy na bezkonfliktní úrovni není utopie. Pro představu o významnosti prostředí, se ve výzkumném souboru objevily dvě kategorie respondentů – z města Příbrami a z Rokytnice nad Jizerou.

Romové neustále pod vlivem majority a doby procházejí vývojem, který je dnes posunul, podle mého názoru, v některých případech až takovým způsobem, že v sobě zapírají romství. Chtějí splynout a ne vyčnívat svou jinakostí. Je ale důležité, aby nepotlačovali svou identitu. Ba právě naopak, aby tím dokázali majoritní společnosti, že dokáží být stejně tak plnohodnotnými členy společnosti jako oni.

Úplným závěrem je nutno říci, že práce nemá za cíl obhajovat jednu či druhou skupinu. Záměrem je poskytnout objektivní pohled, který slouží jako náznak možností nápravy konfliktních vztahů. Důležité je udělat si svůj vlastní názor, mít vlastní zkušenost a nekonformovat s většinou. Až budete nad někým vynášet soudy, pokuste se vžít do jeho situace a vidět věci optikou druhého člověka.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární zdroje

Monografie

1. BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004, 179 s. Kontroverzně. ISBN 80-7220-180-8.
2. BALVÍN, Jaroslav. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. Vyd. 1. Praha: Radix, 2004, 206 s. ISBN 80-86031-48-9.
3. DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. Vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994, 199 s. ISBN 80-7067-395-8.
4. COHN, Werner. *Cikáni*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 61 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-008-7.
5. ČADA, Karel, GABAL, Ivan. *Romské děti v českém vzdělávacím systému*. In: BASL, Josef. *Nerovnosti ve vzdělávání: od měření k řešení*. MATĚJŮ, Petr, STRAKOVÁ, Jana, VESELÝ, Arnošt (ed.). 1. Vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 495 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-032-2.
6. DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2010, 251 s. ISBN 978-80-7387-428-5.
7. FIALA, Tomáš, LANGHAMROVÁ, Jitka. *Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050*. In: JAKOUBEK, Marek, JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka (ed.). *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Vyd.1. Voznice: Leda, 2008, 342 s. ISBN 978-80-7335-119-9.
8. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Editor Jan Buryánek. Praha: Lidové noviny, c2002, 518, 84 s. ISBN 80-7106-614-1.

9. KALEJA, Martin. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011, 162 s. ISBN 978-80-7368-943-8.
10. KENRICK, Donald. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. 1. české vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2003, 79 s. Interface. ISBN 80-244-0589-x.
11. NAKONEČNÝ, Milan. *Lexikon psychologie*. 2., podstatně rozš. vyd. Praha: Vodnář, 2013, 658 s. ISBN 978-80-7439-056-2.
12. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 223 s. ISBN 8071787418.
13. NĚMEC, Jiří. *Edukace romských žáků v zrcadle výzkumných šetření*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 134 s. Sociálně pedagogický výzkum. ISBN 978-80-210-5148-5.
14. RAMADAN, Ivan. *Romové a cikáni: neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. 1. vyd. Editor Marek Jakoubek, Lenka Jakoubková Budilová. Voznice: Leda, 2008, 342 s. ISBN 9788073351199.
15. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 143 s. ISBN 8071782505.
16. TRHLÍKOVÁ, Jana, ÚHLOVCOVÁ, Helena. *Vliv rodinného zázemí na předčasné odchody ze vzdělávání a na dlouhodobou nezaměstnanost mladých lidí*. In: BASL, Josef. *Nerovnosti ve vzdělávání: od měření k řešení*. MATĚJŮ, Petr, STRAKOVÁ, Jana, VESELÝ, Arnošt (ed.). 1. Vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 495 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-032-2.
17. VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 80-246-1074-4.
18. VEČERKA, Kazimír. *Romové a sociální patologie*. In: LISÁ, Helena (ed.). *Romové v České republice: (1945-1998)*. Vyd. 1. Praha: Sociopress, 1999, 558 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 8090226078.
19. DARÁK, Milan. *Vol'ný čas a zájmové aktivity rómských dětí a mládeže: Vychovávateľ – Roč. 42, č.7/8 (1998), s.8-9.*

20. ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 188 s. ISBN 8071786489.
21. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 203 s. ISBN 80-7178-285-8.
22. ŠIŠLÁKOVÁ, Monika. *Podmínky výchovy v romských sociálně vyloučených rodinách a prevence delikvence romských adolescentů. Sociální práce: odborná revue pro sociální práci - Roč. 2005, č. 4 (2005), s. 68-83.*

Sekundární zdroje

1. BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004, 179 s. Kontroverzně. ISBN 80-7220-180-8.
2. BREŇÁKOVÁ, Marta. *Zkušenost mužů a žen se šikanou na pracovišti: Tematická analýza*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita-fakulta sociálních studií, katedra psychologie.
3. VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1

Obrázek 2

PŘÍLOHA

1. Přepis rozhovoru s romským respondentem

Respondent Marian, Rokytnice

Měli jste/máte problémy s českým jazykem?

Určitě jsem problém s češtinou nikdy neměl, doma na mě mluvili normálně česky a na základce jsem měl z češtiny jedničku

Mluvíte doma spíše romsky nebo česky? A umíte romsky?

„Doma mluvíme určitě česky, i když táta připlét nějaký to slovo ještě když sme s nim byli, ale u babičky se mluvilo hodně, já jim rozumím, ale neodpovídám, a hantýrku znám no a používám jí furt, ale aněž bych chtěl, třeba- dyk, koumej von a tak.“

Jaké tradiční romské zvyky dodržujete?

No jim cigánský jídla- halušky na všechny způsoby, kterých se dokážu pěkně přecpat, noky, plněný zeli, jako vartuju, ale fakt jen ty nejbližší a sem křtěnej, ale to je dneska kde kdo a nemusí to bejt Cigán.

Jak vás podporují, vedou rodiče ve vzdělávání?

Máma se snažila jak mohla, ale stejně nejvíc pobírám sám ve škole, dávám tam pozor. A táta? To je negramot, ten mi nikdy s ničím nepomohl a ani bych nechtěl.

Jakým způsobem se chcete podílet na výchově svých dětí?

Svym dětem chci pomáhat, předávat jim svoje znalosti, aby věděly víc než ostatní a taky jim dopřát, aby se učily cizí jazyky.

Jak se cítíte, když Vás někdo nazývá jako cikána?

Vadí mi, když mi tak říkaj, uráží mě to, protože Cikán je u mě nevzdělaná lopata, co nic nedělá a to já nejsem.

Co vyčítáte majoritní společnosti?

Že nás házej všechny do jednoho černýho pytle.

Jaký názor máte na Romy?

Na Cigánech mi nejvíc vadí, že nechoděj do práce, děti do školy a pak jsou tupý.

RESUMÉ

To put the Gypsy nation in a necessary context, the theoretical part is focused on the history. This part deals with the development of languages. The aim is to highlight the Czech language acquisition. It also monitors the knowledge of the Czech language by the contemporary generation of Gypsies.

The Gypsy minority has its sociocultural specifics that bring certain problems in terms of the relationships with the majority society. Primarily, this paper targets communication, bringing up and psychological traits. These aspects are commonly misinterpreted by the national majority.

Both positive and negative factors influencing the interaction with Gypsies and the majority society are targeted. Based on the evaluation of the research outcomes there is a clear division of traits which may be clearly labelled as negative contrasting to the positive ones. To provide with an objective view, the negative qualities are defined respecting the self-evaluation of the members of Gypsy community.

The empirical part is based on the theory introduced in the theoretical part. It targets the developmental changes of the Gypsy community affected by the majority society. The remarkable accent of the research is put on the Gypsy teenagers. Other respondents include police officers, prevention officers and members of majority society of different ages. Generally, the respondents are divided into two groups. The first group are the respondents representing Liberec region and the second group are the respondents living in Central Bohemia. Therefore, the research provides with complex results respecting regional differences of the environment Gypsies live in.

Respecting the nature of the theoretical part, the research employs quantitative methods using semi-structured interviews. To interpret the empirical data the thematic analysis was used.

Taking theoretical and practical part into consideration both ethnic groups do not have sufficient knowledge about each other in terms of sociocultural differences. Generally, the level of knowledge of the majority society is higher compared to the Gypsy minority. Despite knowing the details of the background the members of the majority

society often make mistakes leading to conflicts. The members of the majority see the biggest problem in the criminality caused by Gypsies. The Gypsies frequently target their own lack of education and the wrong way they bring up their children regarding the assimilation in the school environment. However the results show that the way Gypsies perceive the education has developed recently. Gypsies believe majority society members do not distinguish between different Gypsy ethnical groups. As far as positives are concerned, the majority society members appreciate the cohesion of Gypsy community as well as their friendly behaviour towards other people and their sense of humour.